

Jenni Sofia Kärki, Anni Ruohonen

Kiusaamisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksessa toiminnallisilla
menetelmin

Sosiaalialan koulutusohjelma
2015

KIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISY VARHAISKASVATUKSESSA TOIMINNALLISIN MENETELMIN

Kärki Jenni Sofia; Ruohonen Anni
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kesäkuu 2015
Ohjaaja: Pamppunen, Seppo
Sivumäärä: 64
Liitteitä: 3

Asiasanat: varhaiskasvatus, sosiaaliset taidot, kiusaamisen ehkäisy, toiminnallisuus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli ennaltaehkäistä varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kiusaamista sekä pyrkiä vähentämään jo mahdollisesti olemassa olevaa kiusaamista, toteuttamalla kiusaamista ennaltaehkäiseviä tuokioita 3-6-vuotiaille lapsille päiväkotiryhmissä. Työmme aihe valikoitui sen ajankohtaisuuden ja tärkeyden vuoksi. Nykypäivänä kiusaamista esiintyy jo päiväkotikäisten lasten keskuudessa, ja pidämme tärkeänä, että kiusaamiseen puututaan jo varhaisessa vaiheessa myöhempien seuraamusten vähentämiseksi.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin kiusaamista eri näkökulmista, varhaiskasvatuksen mahdollisuuksia kiusaamisen ennaltaehkäisyyn sekä sosiaalisten taitojen harjoittelun yhteyttä kiusaamisen ennaltaehkäisyyn.

Suunnittelimme toiminnallisia tuokioita, jotka perustuivat sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja ryhmässä toimimiseen varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Pidetystä tuokiosta laadittiin tiivis ohjevihko opinnäytetyössä mukana olleiden yhteistyöpäiväkotien käytettäväksi tulevaisuudessa.

Toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin pitämällä tuokioita kahdessa Porin kaupungin päiväkodissa neljälle valikoidulle ryhmälle. Jokaiselle ryhmälle pidettiin neljä tuokiota, niin että tuokioita oli yhteensä 16. Tuokiot rakentuivat neljän valitun teeman ympärille. Tuokioiden kulkua ja tarkoituksenmukaisuutta arvioitiin lastentarhanopettajan avustuksella strukturoidulla arviointilomakkeella, joka sisälsi myös avoimia kysymyksiä.

Tuokiosta saadun palautteen ja omien kokemuksiemme perusteella koimme toteutetun toiminnan hyödylliseksi. Uskomme voineen omalta osaltamme vaikuttaa kiusaamista ennaltaehkäisevän toiminnan edistämiseksi.

Tämä opinnäytetyön tekeminen kehitti ja syvensi ohjaustaitojamme. Koemme saaneemme runsaasti arvokasta kokemusta lasten parissa työskentelyyn, tuokioiden suunnitteluun ja ohjaamiseen tulevaisuudessa.

PREVENTION OF BULLYING IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION THROUGH LEARNING BY DOING

Kärki, Jenni Sofia; Ruohonen, Anni
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
June 2015
Supervisor: Pamppunen, Seppo
Number of pages: 64
Appendices: 3

Key words: early childhood education, social skills, prevention of bullying, learning by doing

The purpose of this thesis was to prevent bullying in early childhood education and to decrease possible bullying. The topic was selected because of its currency and importance. Today bullying appears already among children in day care and we thought that it is important to intervene in bullying in an early stage to reduce later consequences. The aim was to organize sessions for 3-6-year-old children in day care groups to prevent bullying.

The thesis is an action research. The theoretical part deals with bullying from a variety of perspectives and the possibilities day care centres have to prevent bullying. The connection between practising social skills and prevention of bullying were also discussed.

The sessions were planned so as to improve social and group skills in order to teach children to function in groups. A compact instruction guide was drawn up on the basis of the sessions. In the future, this guide can be used in the day care centres, which participated in the study

The thesis work was carried out by giving sessions for four selected groups in two day care centres in Pori. Each group had four sessions, so altogether sixteen sessions were given to the children. The sessions were based on four themes. The smoothness and appropriateness of the sessions were assessed with an evaluation form, which included both structured and open questions.

Feedback and our own experiences indicate that the sessions were useful. The thesis work helped to prevent bullying and our work contributed to preventive work through the provision of an instructions guide. The thesis work deepened and improved the authors counselling skills. We received a lot of valuable experience in working with the children, in planning sessions and in counselling.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖPROSESSI	8
2.1 Aiheen valinta.....	8
2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö	9
2.3 Yhteistyökumppanit	10
3 KIUSAAMINEN ERI NÄKÖKULMISTA.....	11
3.1 Mitä kiusaaminen on?.....	11
3.2 Yhteiskunnallinen tausta	12
3.3 Kiusaamisen seuraukset.....	14
3.4 Kiusaamistapojen erot tyttöjen ja poikien välillä	16
3.5 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa	18
4 VARHAISKASVATUKSEN MAHDOLLISUUDET KIUSAAMISEN EHKÄISYSSÄ	20
4.1 Varhaiskasvatus Suomessa.....	20
4.2 Vertaissuhteet ja sosiaaliset taidot.....	21
4.2.1 3-4-vuotiaiden lasten sosiaaliset taidot	23
4.2.2 5-6-vuotiaiden lasten sosiaaliset taidot	24
4.3 Leikin merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyssä	25
4.4 Ryhmän merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyssä	26
4.4.1 Riskiryhmien huomiointi päiväkotiryhmässä	28
5 TOIMINTATUOKIOT KIUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISYYN	30
5.1 Tavoitteet ja tarkoitus	30
5.2 Tunteet ja niiden tunnistaminen	31
5.2.1 Tuokiot 1 ja 2	32
5.2.2 Tuokiot 3 ja 4	35
5.3 Vuorovaikutus piirtämisen keinoin	37
5.3.1 Tuokiot 5 ja 6	37
5.3.2 Tuokiot 7 ja 8	40
5.4 Yhteistyötaitojen kehittäminen liikkuen.....	41
5.4.1 Tuokiot 9 ja 10	42
5.4.2 Tuokiot 11 ja 12	45
5.5 Hyvät käytöstavat	47
5.5.1 Tuokiot 13 ja 14	47
5.5.2 Tuokiot 15 ja 16	49
6 ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	50
6.1 Lastentarhanopettajilta saatu arviointi.....	50

6.1.1 Arviointi tuokioista 1-4.....	50
6.1.2 Arviointi tuokioista 5-8.....	51
6.1.3 Arviointi tuokioista 9-12.....	52
6.1.4 Arviointi tuokioista 13-16.....	53
6.1.5 Lastentarhanopettajilta saatu kokonaisarviointi.....	54
6.2 Kehittäminen ja itsearviointi	55
6.3 Johtopäätökset	58
7 POHDINTA	60
LÄHTEET	63
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kiusaaminen määritellään usein toistuvaksi ja pidemmän ajanjakson aikana tapahtuvaksi toiminnaksi. Henkilön on siis jouduttava negatiivisten tekojen kohteeksi useamman kerran, ennen kuin toiminta voidaan katsoa kiusaamiseksi. On kuitenkin tärkeää suhtautua vakavasti kaikenlaiseen negatiiviseen toimintaan, joka kohdistuu toiseen henkilöön. (Repo 2013, 35.)

Pienten lasten parissa tapahtuvaa kiusaamista on tutkittu melko vähän, mutta se tiedetään, että jo pienetkin lapset kiusaavat. Kiusaamiseen tuleekin puuttua jo päiväkodissa, sillä kiusaamisen on todettu olevan vakava uhka lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja kasvulle. Tutkimusten mukaan laadukkaalla ennaltaehkäisyllä on saatu kiusaamista vähentymään. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 1-2; Repo 2013,14.)

”Lapsena hyvin opitut sosiaaliset taidot ja empatiakyky vaikuttavat positiivisesti lapsen hyvinvointiin sekä koulunkäyntiin ja myöhemmin jopa työelämään.” (Kirves & Stoor-Grenner 2010, esipuhe).

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli pyrkiä ennaltaehkäisemään varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa kiusaamista, ja vähentämään jo mahdollisesti olemassa olevaa kiusaamista. Tarkoituksena oli toteuttaa lapsiryhmille toiminnallisia tuokioita kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi. Suunnittelimme tuokioita, jotka perustuivat sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja ryhmässä toimimiseen. Jokainen tuokio sisälsi samanlaisen rakenteen, ja ne koostuivat aloituksesta, varsinaisesta toiminnasta ja lopetuksesta. Työssämme kerrotaan tuokioiden kuluista tarkasti, jotta lukija pystyy muodostamaan käsityksen siitä, kuinka olemme yhdistäneet tuokioiden eri osa-alueet ja kuinka suunnitelmamme toteutui käytännössä. Tuokioita oli yhteensä 16, jotka toteutettiin kahdessa eri päiväkodissa, päiväkotit Pörräisessä ja päiväkotit Väinölässä. Molemmista päiväkodeista tuokioihin osallistui kaksi ryhmää, joissa lapset olivat iältään 3-

6-vuotiaita. Opinnäytetyöhön kuuluvia tuokioita seurasivat päiväkotiryhmien lastentarhanopettajat. He arvioivat toimintaa ja sen tarkoituksenmukaisuutta strukturoitujen arviointilomakkeiden avulla, jotka sisälsivät myös avoimia kysymyksiä. Saamamme palautteet ohjasivat toteutuksiemme kulkua ja merkittävyyttä neljän viikon ajan. Koskimme pitämistämme tuokioista tiiviin ohjevihon, jota yhteistyötä kanssamme tehneet päiväkodit voivat jatkossa hyödyntää. Rajaamme työmme ulkopuolelle kiusaamisen esiintyvyyden mittaamisen ja siihen johtaneiden syiden tutkimisen ryhmissä.

Uskomme parityön tuoneen työhömmä enemmän näkökulmia ja monipuolisuutta. Työn toiminnallinen toteutus vaati kaksi henkilöä toimiakseen parhaalla mahdollisella tavalla. Lapsiryhmien koot vaihtelivat 8-19 lapsen välillä, jolloin yhden ohjaajan läsnäolo ei olisi ollut joka kerta riittävä. Lasten lukumäärä ei myöskään ollut tiedossa kuin muutama päivä ennen tuokioita. Halusimme pitää tuokiota aina koko päiväkotiryhmälle kerralla, jotta ne palvelevat ajatusta sosiaalisten taitojen kehittämisestä ryhmässä

Suunnittelimme ja toteutimme 16 toiminnallista tuokiota yhdessä aina ensimmäisen tuokiokokonaisuuden suunnittelusta viimeisen tuokion raportointiin asti. Yhteistyöllä suunnittelimme myös kyselylomakkeen lastentarhanopettajille, sekä hoidimme yhteyden pitämisen päiväkotien välillä. Jaoimme opinnäytetyön teoriaosuuden aihealueet niin, että Jenni Sofia keskittyi kiusaamisen yleiseen tarkasteluun ja ohjevihon laatimiseen. Anni puolestaan keskittyi varhaiskasvatuksessa tapahtuvaan kiusaamiseen ja varhaiskasvatuksen mahdollisuuksiin kiusaamisen ehkäisemisessä. Kävimme kuitenkin keskustelua toistemme teksteistä ja vaihdoimme niistä ajatuksia.

Haluamme kiittää opinnäytetyöhömmä osallistuneita henkilöitä; Porin kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö Ritva Välimäkeä, joka mahdollisti työmme toteutuksen sekä Päiväkotiki Pörriäistä ja Päiväkotiki Väinölää, joissa saimme toteuttaa toiminnalliset tuokiota yhteistyön sujuessa helposti ja mutkattomasti.

2 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

2.1 Aiheen valinta

Aloitimme opinnäytetyön tekemisen syyskuussa 2014, jolloin kyseinen aihe valikoitui työmme lähtökohdaksi. Aloitimme tutustumaan aiheeseen pohjautuvaan teorianäyttöön ja palautimme opinnäytetyösuunnitelman joulukuussa 2014. Alkuvuodesta 2015 otimme yhteyttä Porin kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö Ritva Välimäkeen. Hän ehdotti opinnäytetyöhön soveltuvaa päiväkotia, mutta antoi meidän kuitenkin itse järjestää työhömmme osallistuvat päiväkodit. Valitsimme toisen päiväkodin sattumanvaraisesti ja toisen otimme Ritvan suosituksesta. Halusimme valita päiväkodeiksi meille entuudestaan tuntemattomat päiväkodit, ennako-oletusten välttämiseksi, ja jotta ryhmän rakenne ja lapset ovat meille molemmille tasavertaisessa asemassa. Olimme yhteydessä päiväkoteihin ja sovimme etukäteen päivämäärät ja kellonajat tuokioiden pitämiseksi. Samaan aikaan aloitimme toiminnallisten tuokioidemme rakentamisen suunnittelun sekä laadimme arviointilomakkeet lastentarhanopettajien antamaan arviointia varten (Liite 2). Kävimme myös etukäteen tutustumassa päiväkoteihin ja tiloihin, joissa tuokiot pidetään, sekä annoimme päiväkodeille tiedotteen vanhempia varten (Liite 1). Toteutimme tuokiot helmi-maaliskuussa, viikoilla 9-12. Raportoimme tuokioista heti niiden jälkeen, saadaksemme mahdollisimman tarkkan kuvan tuokioiden kulusta myös raporttiimme. Tuokioiden pitämisen jälkeen jatkoimme opinnäytetyön kirjallista osuutta.

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui kiusaamisen ennaltaehkäisy, koska pidämme sitä tärkeänä ja ajankohtaisena asiana, ja halusimme tuoda oman näkemyksemme aiheen käsittelystä varhaiskasvatukseen. Aiheen valintaan vaikutti myös lastentarhanopettajan pätevyyden saaminen, minkä vuoksi aiheen sijoittuminen varhaiskasvatukseen oli tärkeää. Työelämän kanssa tehtävä yhteistyö oli myös merkittävää ammatillisen kehittymisen kannalta. Koimme tuokioiden suunnittelun ja lapsiryhmien ohjaamisen kehittävän taitoja, joita tarvitaan sosionomin (AMK) toimiessa lastentarhanopettajana. Halusimme saada myös lisää kokemusta varhaiskasvatuksen työkentältä sekä päästä hyödyntämään saamiamme tietoja ja taitoja käytännössä. Valitsimme päivä-

kodista kohderyhmäksi 3-6-vuotiaat lapset, koska uskomme heidän hyötyvän toiminnallisista tuokioista alle kolmevuotiaita paremmin. Kokemustemme perusteella kiusaaminenkin on yleisempää ja paremmin havaittavissa yli 3-vuotiailla lapsilla päiväkodissa. Kiusaaminen on ollut mediassa paljon esillä ja sitä tapahtuu jatkuvasti jo yhä nuorempien lasten keskuudessa. Kiusaamista on tutkittu paljon, mutta siitä huolimatta sitä ei ole saatu kitkettyä pois yhteiskunnastamme. Aihe on meille itsellemme tärkeä, vaikka emme itse onneksemme ole joutuneet kiusatuksi. Olemme kuitenkin monen muun tavoin nähneet kiusaamista tapahtuvan kouluissa ja sitä kautta ymmärtäneet sen todellisen merkityksen yhteiskunnallisena ongelmana sen kauaskantoisten seuraamusten vuoksi. Haluamme omalla panoksellamme olla mukana kiusaamista ehkäisevässä toiminnassa. Uskomme tämän opinnäytetyön merkitykseen kiusaamisen ennaltaehkäisyssä.

2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisella opinnäytetyöllä tarkoitetaan työelämän kehittämistyötä, jolla pyritään käytännön toiminnan opastamiseen, ohjeistamiseen, järjestämiseen tai järjeistämiseen. Toiminnallinen toteutustapa on vaihtoehto tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Siinä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Työn käytännönläheisyydestä huolimatta, tulee sen pohjautua aiheen tuntemukseen ja teorian tietoon sekä sen tulee sisältää myös teoriaosuus. Toiminnallinen opinnäytetyö voidaan toteuttaa työelämään suunnatulla ohjeella, opastuksella tai tapahtuman järjestämisellä. Se voi olla myös kirja, vihko, projekti, portfolio tai www-sivut. Valittu kohderyhmä ohjailee aina työn toteutustapaa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9, 40; Virtuaaliammattikorkeakoulun www-sivut).

Toiminnallisella opinnäytetyöllä on usein toimeksiantaja ja se on hyvin työelämälähtöinen. Työssä tulisi yhdistyä samaan aikaan käytännönläheisyys, tutkimuksellisuus sekä alan tietojen ja taitojen hallinta yhteydessä työelämään. Toiminnallisessa opinnäytetyössä ei tarvitse käyttää määrällisiä tai laadullisia tutkimuksellisia menetelmiä. Mikäli tutkimusmenetelmiä halutaan käyttää osana opinnäytetyötä, tulee työmäärä

ottaa huomioon niin, ettei se ylitä opinnäytetyölle asetettuja vaatimuksia. (Vilkka & Airaksinen 2003, 10, 56; Virtuaaliammattikorkeakoulun www-sivut).

2.3 Yhteistyökumppanit

Työmme toteutumisen mahdollistivat yhteistyökumppanimme Porin kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö Ritva Välimäki, sekä Porin kaupungin kaksi päiväkotiä, päiväkoti Pörriäinen ja päiväkoti Väinölä. Päiväkodeista toinen valikoitui Ritva Välimäen suosituksesta ja toinen sattumanvaraisesti. Otettuamme yhteyttä päiväkodeihin, saimme tietää, että molempien päiväkotien lapsiryhmissä oli käsitelty lähiaikoina kiusaamisteemaa eri tavoin. Pidimme kummassakin päiväkodissa kahdessa eri ryhmässä tuokioita. Ryhmät valikoituivat heidän oman halukkuuden ja lasten iän perusteella. Emme olleet aiemmin työskennelleet tai olleet työharjoitteluissa kyseisissä päiväkodeissa, joten meillä ei ollut päiväkodeista ennakkokäsityksiä tai mielikuvia. (Porin kaupungin www-sivut 2015.)

Pörriäinen on vuorohoitoa tarjoava, vuonna 2008 toimintansa aloittanut päiväkoti toejoella, Porissa. Aukioloaika on 5.30- 22.30 lasten hoitotarpeen mukaan. Pörriäinen on auki vain arkipäivisin, viikonloppuhoitoa siellä ei järjestetä. Päiväkodissa on kolme lapsiryhmää. 3-6-vuotiaat lapset ovat Kirsikoissa tai Herukoissa. Omppuset taas koostuvat 1-3-vuotiaista lapsista. (Porin kaupungin www-sivut 2015.)

Väinölän päiväkoti koostuu kahdeksasta lapsiryhmästä. Nyytit ja Nipsut ovat alle 3-vuotiaiden kokopäiväosastoja. Hemulit, Hosulit, Muumit ja Nappulat muodostuvat 3-6-vuotiaista lapsista. Naperot ovat integroitu erityisryhmä 3-6-vuotiaille lapsille. Jukset ovat puolipäivähoitoa tarjoava esikouluryhmä. Päiväkoti on avoinna arkisin klo 6.30- 17.15. Jukset toimivat avoin päiväkoti Pikkuväinön kanssa samoissa tiloissa varsinaisen päiväkotirakennuksen vieressä. (Porin kaupungin www-sivut 2015.)

3 KIUSAAMINEN ERI NÄKÖKULMISTA

3.1 Mitä kiusaaminen on?

Kiusaamisella tarkoitetaan samaan henkilöön toistuvasti ja tarkoituksellisesti kohdistuvaa pahan mielen aiheuttamista. Kiusaamissanaa käytetään turhankin usein hieman liioitelluista tilanteista. On normaalia, että ihmiset – lapset mukaan lukien - kohtaavat erimielisyyksiä olemalla kanssakäymisissä muiden ihmisten kanssa. Lapset oppivat niiden avulla hallitsemaan ja tunnistamaan tunteitaan sekä selvittämään ja sopimaan riitoja. Kiusaamisen tunnistaa nimenomaan sen toistuvuuden ja tarkoituksenomaisuuden luonteesta. Lisäksi kiusaamiselle ominaista on osapuolten epätasaväkisyys. Yleensä kiusaaja on kiusattua vahvempi, esimerkiksi vanhempi, isomman kokoinen, verbaalisesti taitavampi tai omaa ryhmässä tietynlaisen aseman. Voi olla myös, ettei kiusaaja todellisuudessa ole millään tavalla vahvempi, vaikka hänet koetaan kiusaamistilanteessa uhriaan vahvemerkiksi. Kiusattu on myös puolustuskyvytön häneen kohdistuville negatiivisille teoille. (Salmivalli 2010, 12–13; Kirves & Stoor-Grenner 2010, 6.)

Kiusaaminen voidaan jakaa fyysiseen, psyykkiseen ja sanalliseen kiusaamiseen. Fyysiseksi kiusaamiseksi luetaan fyysinen väkivalta, kuten lyöminen, potkiminen ja toisen tavaroiden heittäminen. Psyykkisessä kiusaamisessa on kyse ulkopuoliseksi jättämisestä ja selän kääntämisestä. Sanallisessa kiusaamisessa uhria haukutaan, nimitellään, pilkataan tai levitetään juoruja. Toiset tutkijat jakavat kiusaamisen epäsuoraan ja suoraan kiusaamiseen. Suoralla kiusaamisella tarkoitetaan kiusattuun kohdistuvia tekoja, kuten lyömistä, potkimista, uhkailua ja nimitelyä. Epäsuorassa kiusaamisessa on taas kyse kiusaamisesta, joka ei kohdistu kiusattuun suoraan. Epäsuoria kiusaamisen muotoja ovat valehtelu, juorujen levittäminen, selän takana puhuminen ja toisen poissulkeminen ryhmästä. Kiusaamista voi olla myös toisen omaisuuteen kohdistuva ilkivalta sekä internetin välityksellä tapahtuva kiusaaminen. Ratkaisevinta toiminnan luokitteluksessa kiusaamiseksi onkin sen systemaattisuus eli toistuvuus ja pitkään jatkuminen. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 4; Salmivalli 2010, 14.)

Kiusaamista pidetään myös ryhmäilmiönä, ja ryhmänormit edistävät usein kiusaamista. Normi tarkoittaa, ryhmässä olevaa ääneen lausumatonta sääntöä, jonka mukaan ryhmäläiset toimivat tullakseen hyväksytyksi. Esimerkiksi koululuokissa kaikilla oppilaille on vaikutusta siihen, esiintyykö ryhmässä kiusaamista vai ei. Lapset voivat ajatella, että on toivottavaa mennä mukaan kiusaamiseen, tullakseen hyväksytyksi ryhmässä. Ryhmässä vallitsevat sanomattomat normit voivat edellyttää sen, ettei kiusatun kanssa saa olla kaveri. Kiusaajan tavoittelemaa vallantunnetta estää muiden asettuminen uhrin puolelle. (Salmivalli 2010, 26, 43.) Lapset osallistuvat kiusaamiseen eri roolien kautta. Aina aikuisetkaan eivät puutu muihin rooleihin, vaikka ryhmän käyttäytymisellä on suuri merkitys kiusaamisen lopettamisessa. Usein kiusaamistapauksissa on siis mukana muitakin kuin vain kiusaaja ja uhri. Kiusaaja on aktiivinen kiusaamistilanteissa, hän tekee aloitteen ja on pääkiusaaja. Uhri on kiusaamisen kohde. Vahvistajat ylläpitävät kiusaamista katselemalla tapahtuvaa ja esimerkiksi naureskelemalla. Tällöin he kannustavat kiusaajaa jatkamaan ja kiusaaja saa vallan tunteen. Apurit avustavat kiusaajaa eri tavoin olemalla mukana kiusaamisessa. Lapset, jotka jättäytyvät sivuun tilanteesta ja ovat kuin kiusaamista ei tapahtuisikaan, ovat hiljaisia hyväksyjä. Heitä on useimmiten eniten kiusaamistilanteissa. Uhrin puolustaja asettuu kiusatun puolelle ja pyrkii lopettamaan kiusaamisen, sekä tukemaan uhria. (Kivakoulun www-sivut; Repo 2013, 78–79.)

3.2 Yhteiskunnallinen tausta

Useimpien tutkimusten mukaan kiusaamisen uhreiksi joutuneita peruskouluikäisiä on yhteiskunnassamme arviolta 5-15 %. Luku vaihtelee lasten iän ja tutkimusmenetelmien mukaan. Maailman terveysjärjestö WHO:n vuonna 2006 tehdyn koululaistutkimuksen mukaan Suomessa kiusaajia ja kiusattuja on hieman keskiarvoa vähemmän. Kiusaamistilanteissa mukana olevien määrä ei ole hälyttävän suuri, muttei myöskään alhaisemmasta päästä. (Salmivalli 2010, 17, 23–24.)

Tutkimusten mukaan kuka tahansa ei joudu kiusatuksi yhtä todennäköisesti. Psykososiaaliset ongelmat voivat olla syynä kiusatuksi joutumiselle. Lapsen arkuus, epävarmuus ja huono itsetunto lisäävät eniten riskiä joutua kiusatuksi. Kiusaajat va-

litsevat usein uhrikseen sellaisen, josta saavat helpon voiton, ja jonka kiusaamiseen muut luokkalaiset eivät puutu. Kiusatuksi joutuu helpommin myös poikkeavan ruumiinrakenteen omaava tai motorisesti kömpelö lapsi. Poikkeavuus ryhmästä temperamentin perusteella, esimerkiksi arkuus, vetäytyvyys ryhmästä tai ”räjähtämisherkkyys” provosoidessa, ovat ominaisuuksia joihin kiusaajan on helppo tarttua. Lisäksi suuressa vaarassa kiusatuksi joutumiseen ovat luokan epäsuositut oppilaat tai uudet oppilaat, joiden ei ole ehtinyt muodostua suojaavaa kaveripiiriä. Suomessa muita todennäköisemmin kiusatuksi joutuvat maahanmuuttajalapsen lapset. Suurimmaksi osaksi tähän vaikuttaa muiden lasten kielteiset asenteet maahanmuuttajia kohtaan. Maahanmuuttajalapsilla on myös esimerkiksi koululuokassa muita vähemmän kiusaamiselta suojaavia ystävyyssuhteita. (Salmivalli 2010, 25–26, 28, 38.)

Osa kiusaamisen uhreista on provosoivia uhreja tai kiusaaja-uhreja. He ovat aggressiivisia, hännäävät ja ärsyttävät tahallisesti muita lapsia, tai kiusaavat pienempiään. Usein näillä lapsilla on taustalla perhe-ongelmia ja muita oireita. Kiusaamiseen puuttuminen on hankalampaa heidän kohdallaan, sillä kiusaamista ei koeta läheskään niin usein vääräksi. Suurin osa kiusatuista lapsista on kuitenkin epäaggressiivisia, ujoja ja epävarmoja. (Salmivalli 2010, 38.)

1970-luvulla aloitettujen tutkimusten mukaan kiusaajat ovat aggressiivisia niin aikuisia kuin lapsiakin kohtaan sekä heidän sosiaalisissa taidoissaan on puutteita. He eivät esimerkiksi osaa käsitellä tunteitaan, jolloin he kohdistavat vihaisena aggressionsa toiseen henkilöön. Rajojen puute, lapsen alistaminen, tunnekylmä suhtautuminen lapseen ja isän etäinen suhde lapseen voitiin tulosten perusteella yhdistää kiusaajien perheiden kasvatuskäytäntöihin. Nykypäivän tutkimukset osoittavat, ettei kaikkia kiusaavia lapsia voida yleistää samanlaisiksi. He voivat toimia muullakin tavalla kuin hyökkäävästi ja aggressiivisesti. Esimerkiksi epäsuora kiusaaminen, kuten manipulointi, edellyttää sosiaalista älykkyyttä. Kiusaamista voi ohjata myös itsekorostuksen tarve ja huomion keskipisteenä olo sekä vallan tavoittelu. Kiusaaja voi olla siis monessa suhteessa taitava ja valtaa haluava, tai toisaalta taas aggressiivinen lapsi, jolla on ongelmia kotona ja koulussa. Tällainen lapsi tarvitsee kiusaamisen lopettamisen tuen lisäksi myös oppilashuollon tukea tai koulun ulkopuolista tukea. (Salmivalli 2010, 39–40.)

Perusopetuslaissa edellytetään, että koulujen tulisi laatia suunnitelma kiusaamisen ehkäisyksi. Esiopetus kuuluu perusopetuksen piiriin, joten myös esiopetuksessa tulisi olla tällainen suunnitelma. Varhaiskasvatuslaissa sen sijaan ei ole määrätty vastaavaa, eli pienimmät lapset ovat vailla lain turvaamaa suojaa. Jotta kiusaamisen ehkäisyä totutettaisiin laadukkaasti, olisi sen määrittäminen laissa tärkeää. Tällöin jokaisen tulisi työssään kiinnittää siihen huomiota. (Repo 2013, 28–29.) Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan (2010) ovat laatineet suosituksen, jonka mukaan varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön tulisi lisätä konkreettinen kiusaamisen ehkäisy ja puuttumisen suunnitelma. Osa Suomen kunnista on lisännyt suunnitelman laatimisen kuntakohtaiseen varhaiskasvatuksen suunnitelmaansa ja täten päivähoitoyksiköt ovat sidottu laatimaan suunnitelmat. Yksiköt, joissa on laadittuna kiusaamisen vastainen suunnitelma kokevat voivansa puuttua kiusaamiseen ja saavansa tukea henkilökunnalta kiusaamistilanteiden hoitamiseksi. (Repo 2013, 94–95.)

3.3 Kiusaamisen seuraukset

Kiusaaminen vaikuttaa yksilöön välittöminä ja pitkäaikaisina seurauksina. Tehdyissä tutkimuksissa on todettu kiusaamisen uhriksi joutumisen olevan yhteydessä yleiseen ahdistuneisuuteen, sosiaaliseen ahdistuneisuuteen, huonoon itsetuntoon, kielteiseen minäkuvaan, yksinäisyyteen, itsetuhoajatuksiin ja masentuneisuuteen. (Salmivalli 2010, 25–26.)

Masentuneisuus on tutkimusten mukaan suurin psykososiaalinen ongelma kiusatuiksi joutuneiden keskuudessa. Sitä esiintyy sukupuolesta, iästä ja kiusaamistavasta riippumatta kiusatuilla merkittävästi. Työpaikkakiusaamista tutkittaessa esiin nousevat fyysiset oireet, kuten päänsärky, unettomuus ja levottomuus, jotka ovat kiusatuilla ilmeneviä oireita lyhyen ajan sisällä. On selvää, että esimerkiksi pitkään jatkuva unettomuus taas aiheuttaa lisää oireita. Työelämässä tapahtuva kiusaaminen voi johdattaa lopulta työttömyyteen, jolla on kauaskantoiset seuraukset. (Reinboth 2006, 150.)

Kiusaamisen pitkän aikavälin seurauksia on tutkittu kuitenkin vähän. Lapsena kiusaamisen uhriksi joutuneet ovat myöhemmin elämässään kokeneet masentuneisuutta

ja heidän itsetuntonsa on heikko. Myös itsetuhoiset ajatukset myöhemmin elämässä voivat olla kiusaamisen seurauksia. (Repo 2013, 14.) Kiusaamisen kestolla on yhteys sen negatiivisiin vaikutuksiin. Mitä pidempään lapsi on kiusaamista kokenut, sitä enemmän kielteisiä vaikutuksia kiusaamisella on. On myös tutkittu, että pitkään kiusaamista kokeneilla lapsilla psykososiaaliset ongelmat lisääntyvät vielä kauan sen jälkeenkin, kun kiusaamisen on loppunut. (Salmivalli 2010, 28.)

Pitkään jatkuva kiusaaminen johtaa siihen, että uhri ei jaksa tai kykene puolustautumaan ja hän alkaa itsekin uskoa olevansa jollain tapaa huono tai arvoton. Kiusaajat usein kääntävät kaikki uhrin tekemiset tai sanomiset negatiiviseksi, jolloin uhri kokee, ettei hän omilla teoillaan pysty vaikuttamaan kiusaamiseen. Tällöin hänestä tulee entistä helpompi kohde kiusaamiselle, sillä hän ei yritä estää sitä. Kiusattuna ollessa uhri joutuu olemaan jatkuvasti varuillaan pelätessään tekevänsä jotakin, mikä kiusaajien mielestä on väärin. Pitkän ajan kuluessa uhri saattaa menettää oikeuden olla oma itsensä, sillä hän ei voi toimia kuten haluaisi, vaan hän pyrkii välttämään tekemästä asioita, joista kiusaajat voisivat kiinnostua. Ryhmäilmiö vaikuttaa uhrin syrjäytymiseen yhteisöllisyydestä. Kiusaajan lisäksi muut roolit, muun muassa vahvistajat ja apurit aiheuttavat teoillaan sen, ettei uhri koe enää kuuluvansa ryhmään. Tämä aiheuttaa uhrille kuvan itsestään heikkona ja kelpaamattomana. (Holmberg-Kalenius 2008, 33–40.)

Kiusatuista voi pitkän ajan kuluessa tulla myös itse kiusaajia, mutta enimmäkseen tämä käsitys on myytti. Useammin kiusatuista tulee arkoja ja vetäytyviä kuin aggressiivisiä kiusaajia. Koulusurmat, joissa kiusatuksi joutuneet kostavat kiusaajilleen äärimmäisen traagisella tavalla, ovat todella harvinaisia. Pitkään jatkuvalla kiusaamisella on kuitenkin vakavat vaikutukset kiusatun kehitykseen ja joissain tapauksissa seurauksena saattaa olla väkivaltainen kostaminen kiusaajille. Usein tähän johtaa tunne-elämän häiriöt, jotka voivat olla seurauksena puolustusasemassa elämiselle. Jos uhrilla ei ole mahdollisuutta puolustautua, joutuu hän kovettamaan itsensä selvitäkseen tilanteesta, mikä taas vaikeuttaa tuntemaan erilaisia tunteita. Suomessa ja muissa maissa on lisäksi uutisoitu koululaisten itsemurhista, joiden on todettu osittain johtuneen pitkään jatkuneesta kiusaamisesta. (Holmberg-Kalenius 2008, 43; Salmivalli 2010, 26–27.)

Kiusaajilla taas on muita suurempi riski epäsosiaaliseen käyttäytymiseen myöhemmin elämässään, ja sitä kautta syrjäytymiseen yhteiskunnasta. Syrjäytymisen vaikutukset ulottuvat koko yhteiskuntamme ylle, sillä jo yksi nuorena syrjäytynyt tulee maksamaan yhteiskunnalle 1,2 miljoonaa euroa koko hänen elämänsä ajalta. Lisäksi muita lapsia kiusaavilla lapsilla on yhteyksiä antisosiaaliseen persoonallisuushäiriöön. Dan Olweuksen toteuttaman seurantatutkimuksen mukaan lapsena kiusaajina toimineet pojat ovat myöhemmin elämässään saaneet muita ikäisiään useammin tuomioita rikoksista (Salmivalli 2010, 30). Suurin riski aikuisena oireiluun on niillä, jotka ovat lapsena olleet sekä kiusaajia että kiusaajan uhreja. Lisäksi on löydetty yhteyksiä sille, että kiusaajalle tyypillinen toimintamalli jatkuisi myöhemmin työelämässä. (Repo 2013, 14; Talouselämän www-sivut 2015.)

3.4 Kiusaamistapojen erot tyttöjen ja poikien välillä

Tutkimuksien mukaan pojat ovat tyttöjä useammin mukana kiusaamistilanteissa, joko uhrina tai kiusaajana. Pojat ovat kiusaajina tyttöjä useammin, mutta joutuvat kiusatuksi lähes yhtä usein tyttöjen kanssa. (Repo 2013, 80- 81.) Pojat kiusaavat tyttöjä ja poikia, kun taas tytöt usein kohdistavat kiusaamisen saman sukupuolen edustajiin. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 37.)

Myös kiusaamistavat eroavat sukupuolen mukaan. On olemassa käsitys, jonka mukaan tytöt käyttävät kieroja psyykkisen kiusaamisen muotoja, ja heidän välinen kiusaaminen on poikien välistä kiusaamista huomaamattomampaa. Esimerkiksi juoruilua pidetään usein tytöille ominaisena tapana. Poikien ajatellaan kiusaamistilanteissa olevan tyttöjä fyysisempiä ja aggressiivisempia. Tutkimusten mukaan pojat todella käyttävät enemmän fyysisen kiusaamisen tapoja, kuten potkimista ja lyömistä. Heihin myös kohdistuu enemmän fyysisen kiusaamisen muotoja kuin tyttöihin. Psykkisen kiusaamisen tutkimustulokset eroavat hieman toisistaan. Joidenkin tutkimusten perusteella psyykkistä kiusaamista esiintyy yhtä paljon pojilla ja tytöillä. Laura Revon väitöstutkimuksen mukaan tytöt taas käyttävät ja heihin kohdistuu poikia enemmän psyykkisen kiusaamisen tapoja, kuten kiristämistä ja selän takana puhumista. Pojille on kuitenkin tyttöjä yleisempää käyttää uhkailua. Sanallista kiusaamista,

johon lukeutuu esimerkiksi haukkuminen, esiintyy yhtä paljon poikien ja tyttöjen keskuudessa. (Repo 2013, 81.)

Jotta kiusaamisen ehkäisy toimisi parhaalla mahdollisella tavalla, tulisi tietää, mistä näinkin selvät erot sukupuolten välillä johtuvat ja miten niihin voisi vaikuttaa. Eräs syy sukupuolten välisiin eroihin voi olla tyttöjen ja poikien kasvaminen “eri kulttuureissa”. Lapset suosivat jo nuorena leikkikaverinaan samaa sukupuolta olevia henkilöitä. Tytöt leikkivät enimmäkseen tyttöjen kanssa ja pojat poikien. Tutkimusten mukaan saman sukupuolen vertaisilla on iso vaikutus lapsiin. Mitä enemmän pojat leikkivät poikien kanssa, ja tytöt tyttöjen, sitä enemmän he alkavat käyttäytyä omalle sukupuolelle ominaisilla tavoilla. Poikien käytös on aktiivisempaa ja aggressiivisempaa, tytöt taas toimivat rauhallisemmin ja hakeutuvat enemmän aikuisten läheisyyteen. Pojille tyypillisempi aggressiivinen käyttäytyminen on riskitekijä kiusaamisen kanssa tekemisiin joutumisessa. Tämä on yksi syy siihen, miksi pojat ajautuvat tyttöjä useammin kiusaajiksi. Samaa sukupuolta olevien kanssa vietetty aika siis selvästi muuttaa lapsia, mikä johtuu muun muassa mallioppimisesta, ryhmissä kehittyvistä erilaisista normeista ja yhdenmukaisuuden paineesta. Sukupuoli on jo lapsilla vahva sosiaalinen kategoria, johon halutaan samaistua. (Salmivalli 2005, 159–162.)

Eräs tekijä tyttöjen ja poikien välisissä eroissa voi olla myös kasvattajien erilainen suhtautuminen tyttöihin ja poikiin. Aggressiivisuuden ollessa pojille ominaisempaa, saatetaan poikien töykeään ja kovaääniseen toimintaan suhtautua hyväksyvämmiin kuin tyttöjen vastaavaan käytökseen. Tyttöä, joka purkaa aggressiotaan sopimattomalla tavalla, saatetaan pitää poikkeavana tai epänormaalina. Usein vallitsee myös stereotyyppinen ajattelu, että tytöillä selän takana puhuminen on normaalia ja jotenkin jopa hyväksyttävää. Tällöin siihen ei välttämättä puututa tyttöjen kohdalla yhtä jyrkästi kuin poikien kohdalla. Stereotyyppisestä ajattelusta johtuen, tyttöjen kohdalla ei keskitytä tavasta poisoppimiseen, eivätkä tytöt tiedä toiminnan olevan sopimatonta. Koska tytöille on ominaista leikkiä aikuisten läheisyydessä ja haluta aikuisten läheisyyttä, on vaarana, että päiväkodin työntekijät myös todella antavat läheisyyttä enemmän tytöille kuin pojille. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 38; Repo 2013, 81.) Päiväkodin työntekijöiden tulisikin kiinnittää huomiota sukupuolten tasa-arvoiseen kohtaamiseen, ja kohdata jokainen lapsi yksilönä, sukupuolesta riippumatta. On tärkeää muistaa jokaisen lapsen tarvitsevan läheisyyttä.

3.5 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa

Kiusaamista pienten lasten parissa on tutkittu melko vähän ja näin sen yleisyydestä ei ole paljoa tietoa. Laura Repo on tehnyt väitöstutkimuksen alle kouluikäisten lasten parissa tapahtuvasta kiusaamisesta. Tutkimus kattaa lähes 7000 3-6-vuotiaasta päiväkotilasta. Hänen tutkimuksestaan käy ilmi, että 3-6-vuotiaista lapsista 12,6 prosenttia on ollut tekemisissä kiusaamisilmiön kanssa. 7,1 prosenttia on kiusannut muita, 3,3 prosenttia on joutunut kiusatuiksi ja 2,2 prosenttia kuuluu molempiin rooleihin. (Repo 2013, 58–59,70.)

Pienten lasten parissa psyykinen ja sanallinen kiusaaminen on yleisempää kuin fyysinen kiusaaminen. Useimmiten kiusaamista tapahtuu vapaan leikin yhteydessä, jolloin aikuinen ei välttämättä ole tietoinen kiusaamisesta. Yleistä pienten lasten keskuudessa on poissulkeminen eli ryhmän ulkopuolelle jättäminen. Usein poissulkemista tapahtuu leikin aikana ja siihen liittyy myös uhkaileminen ja kiristäminen. Lapset kiristävät lasta toimimaan tietyllä tavalla, jotta tämä esimerkiksi pääsisi mukaan leikkiin. Leikin sääntöjen muuntelu on myös yleinen tapa kiusata. Tällöin usein joku lapsista on näennäisesti mukana leikissä, mutta ei kuitenkaan ole tasavertaisesti hyväksytty. Lasta esimerkiksi määrällään ja hänelle annetaan rooli, joka ei osallistu leikkiin. (Repo 2013, 74–75.)

On kuitenkin huomioitava, että tutkimustulokset voivat vaihdella sen mukaan, kysytäänkö asiaa ainoastaan lapsilta vai myös aikuisilta. Lapset usein itse määrittelevät kiusaamiseksi vain fyysiset tapahtumat, kuten lyömisen tai potkimisen. (Korhonen & Rönkkö 2010, 220.) Lasten käsitykset kiusaamisen määrittelystä saattavat erota melko paljonkin aikuisten käsityksestä. Myös lasten välillä esiintyy eroja siinä, minkä he luokittelevat kiusaamiseksi. Mikäli kiusaamisen esiintyvyyttä kysytään ainoastaan lapsilta, on riskinä, että he kutsuvat kiusaamiseksi monia erilaisia asioita, mitkä eivät todellisuudessa ole kiusaamista. On tärkeää kuunnella myös lapsen omaa subjektiivista kokemusta kiusatuksi tulemisesta. Jonkun toisen lapsen teot voivat jatkuvasti aiheuttaa toiselle lapselle pahaa mieltä, kun taas jollekin toiselle lapselle se ei aiheuttaisi samaa reaktiota. (Repo 2012, 29.) On kuitenkin lapsen itsensä arvioitavissa, koska hänellä on paha mieli, ja lapsen kertomuksiin tulee aina suhtautua vakavasti, vaikkei tapahtuma olisikaan ollut varsinaista kiusaamista. Kiusaamisen erottaminen

esimerkiksi riitatilanteista tai leikkiäppelusta ei ole päiväkodin työntekijöillekään aina helppoa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 10–12; Repo 2013, 37.) Jotta päiväko-
deissa voidaan puuttua kiusaamiseen, tulisi aikuisilla kuitenkin olla yhteinen käsitys
kiusaamisesta. Mikäli lasten parissa työskentelevillä on kovin erilaiset käsitykset
kiusaamisesta ilmiönä, kiinnittävät he erilaisiin asioihin huomiota. Tällöin kiusaami-
sen ehkäisy ei ole johdonmukaista eikä systemaattista. (Repo 2013, 34.)

4 VARHAISKASVATUKSEN MAHDOLLISUUDET KIUSAAMISEN EHKÄISYSSÄ

4.1 Varhaiskasvatus Suomessa

Varhaiskasvatukseen kuuluvat pääasiassa päivähoito ja esiopetus, jotka voivat olla joko kunnan tai yksityisen järjestämiä, sekä lisäksi kouluikäisten lasten aamu- ja iltapäivätoiminta. Myös avoin varhaiskasvatus sekä esimerkiksi seurakuntien järjestämät kerhot lasketaan kuuluvaksi varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatusta ohjataan ja säädelään lailla. Päivähoitolaista ilmenee muun muassa kunnan velvollisuudet järjestää päivähoitoa sekä sen erilaiset toimintamuodot. Myös päivähoiton tavoitteet on kirjattu lakiin. (Alila & Kronqvist 2008, 29; Terveiden ja Hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2015.)

Lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen on varhaiskasvatuksen tärkein tehtävä. Hyvinvointiin lukeutuu muun muassa kasvun turvaaminen, turvallisten kiintymys- ja ihmissuhteiden luominen sekä niiden ylläpitäminen, fyysinen terveys sekä turvallisen ja virikkeellisen kasvuympäristön luominen lapselle. Varhaiskasvatus on kasvatuksellista ja tavoitteellista yhteistoimintaa, missä lapsen hyvinvoinnista huolehditaan kasvatuksen, opetuksen ja hoidon avulla. Varhaiskasvatus voi suojata lasta myös erilaisilta kasvuympäristön riskitekijöiltä, sillä se on iso tekijä lapsen monipuolisessa kehityksessä. (Alila & Kronqvist 2008, 31–32; Reunamo 2007, 101.)

Laadukkaan varhaiskasvatuksen keskeinen osa-alue on ammattitaitoinen henkilöstö. Jokaisella varhaiskasvatuksen parissa työskentelevällä sekä koko kasvatusyhteisöllä tulee olla vahva ammattitaito. Henkilöstö koostuu moniammatillisesta yhteisöstä, jonka toiminnan pohjana on yhteisesti sovitut arvot, toimintatavat ja lait. Monet yhteiskunnassa tapahtuvat asiat vaikuttavat varhaiskasvatukseen. Esimerkiksi monikulttuurisuuden lisääntymistä ja oppimiskäsitysten muuttumista pidetään tulevana vuosi- na merkittävinä muutoksina varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatusta pyritään kehittämään jatkuvasti ja näin myös henkilöstön työkuva sisältö muuttuu ja monipuolisu- tuu jatkuvasti. (Alila & Kronqvist 2008, 30; Reunamo 2007, 102–103.)

4.2 Vertaissuhteet ja sosiaaliset taidot

Vertais- ja ystävyysuhteet ovat isossa osassa kiusaamisen ehkäisystä puhuttaessa. Vertaisilla tarkoitetaan lapsen kanssa samanikäisiä tai kognitiivisen, emotionaalisen ja sosiaalisen kehityksen osalta samalla tasolla olevia lapsia. Hyvänlaatuiset vertais- ja kaverisuhteet tukevat lapsen kehitystä ja antavat mahdollisuuden positiivisen vuorovaikutuksen kehittymiselle. Vertaisryhmissä lapsille tarjoutuu mahdollisuus kuulua ryhmään ja solmia ystävyysuhteita, mitkä ovat tärkeitä seikkoja lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta. Negatiiviset kokemukset vertaisista ja ryhmän ulkopuolelle jääminen lisäävät lapsen negatiivisia käsityksiä itsestä ja toisista, sekä ovat huomattava riski lapsen suotuisalle kehitykselle. Lasten vertaissuhteet rakentuvat pääosin leikin ympärille, joten leikillä on tässäkin mielessä iso merkitys lapsen kehityksessä. Leikin kautta lapsi on vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa ja harjoittelee sosiaalisia taitojaan. (Laaksonen 2014, 11,13; Marjanen, Mattila & Varsa 2013, 103–105.) Ystävyysuhde eroaa hieman vertaissuhteista. Ystävyysuhde on vahva kahdenkeskinen vastavuoroinen suhde kahden ihmisen välillä, mihin kuuluu molemminpuolinen kiintymys, sitoutuneisuus ja vastavuoroisuus. On todettu, että yksikin vastavuoroinen ystävyysuhde suojaa uhria kiusaamisen seurauksilta myöhemmin. Kiusaamista itsessään hyvänlaatuinen ystävyysuhde ei poista, mutta sen pitkäkestoiset seuraukset vähenevät ystävyysuhteen johdosta. (Marjanen ym. 2013, 108.)

Myönteiset kokemukset sekä vertais- että ystävyysuhteissa auttavat lasta kehittämään hänen sosiaalisia taitojaan. Jotta lapsi onnistuisi luomaan hyvänlaatuisia vertais- ja ystävyysuhteita, tarvitsee hän sosiaalisia taitoja. Vakavat puutteet sosiaalisissa taidoissa aiheuttavat ongelmia vertaissuhteissa ja sitä kautta saattavat johtaa kiusaamisen. Päiväkodissa vertaisryhmän torjutuksi tulevilla ja kiusaamisen uhreiksi joutuvilla on usein sopeutumisongelmia, jotka aiheuttavat negatiivista suhtautumista koulunkäyntiin ja heikkoa koulumenestystä. (Repo 2013, 117, Kirves & Stoor-Grenner 2010, 28.)

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan opittavissa olevia taitoja ja kykyjä, jotka ovat parhaiten esillä vuorovaikutustilanteissa. Lapset oppivat taitoja sekä opetustilanteista että arjessa tapahtuvista asioista. Mallioppimisella on iso merkitys juuri sosiaalisten taitojen oppimisessa, sillä lapsi sisäistää monia asioita ottamalla mallia ympärillä

toimivista ihmisistä. Pieni lapsi tarvitsee aikuisen tukea, ohjausta ja opetusta kehitykseen sosiaalisissa taidoissa. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 50, 151.) Lapset kehittävät sosiaalisia taitojaan myös olemalla vuorovaikutuksessa vertaistensa kanssa. Usein päiväkotit tarjoaa ensimmäisen vertaisyhteisön lapselle. On tärkeää harjoittaa sosiaalisia taitoja jo varhaisessa iässä, sillä päiväkodissa opitut roolit ja käyttäytymismallit seuraavat lasta usein koulutielle. (Laaksonen 2014, 13–14.)

Sosiaaliin taitoihin kuuluvat muun muassa itsesäätely- ja empatiataidot, yhteistyökyky sekä ystävyysuhteiden luominen. Vaikka sosiaaliset taidot nähdään useimmiten yksilön käyttäytymisenä, vaikuttaa niihin myös konteksti, jossa kyseisiä taitoja tarvitaan. Sosiaalisesti taitavaan käyttäytymiseen katsotaan kuuluvaksi yksilön käytös, joka johtaa myönteisiin seuraamuksiin ja omien tavoitteiden saavuttamiseen. Tärkeää on huomata, että samanlainen käytös ei välttämättä ole sosiaalisesti taitavaa jokaisessa tilanteessa, vaan sosiaalisesti taitava henkilö osaa säädellä ja muokata omaa toimintaansa kontekstista riippuen. Saadakseen sosiaalisesti onnistuneen päämäärän, vaaditaan yksilöltä taitoa tehdä havaintoja ympäristöstä, toisten tunteista ja ajatuksista sekä kykyä ratkaista ongelmia, neuvotella ja tehdä kompromisseja. (Repo 2013, 120; Salmivalli 2005 79, 81, 85.)

Sosiaalisten taitojen opettelu on tärkeää kiusaamisen ehkäisyssä. Taitoja tulisi opetella varhaiskasvatuksessa aikuisten avulla oikeissa tilanteissa silloin, kun lapsi niitä tarvitsee. Pienellä lapsella tarvitsee olla kokemus tunteesta, jotta hän voi oppia tunnistamaan tunteita. Tämän vuoksi aikuisen tulee tarttua tilanteeseen silloin, kun lapsi on esimerkiksi suuttunut ja kertoa lapselle kyseisestä tunteesta. Lapsi ei aina pärjää vertaissuhteissaan ilman aikuisen tukea. Pienen lapsen tunnesäätelytaidot ovat vielä riippuvaisia aikuisen tuesta ja opetuksesta. Aikuisen tulisi siis olla läsnä lasten vertais- ja ystävyysuhteissa, jotta lapsi saa tarvittaessa ohjausta toimimaan oikein. Erilaiset harjoitukset päiväkotiympäristössä, kuten draamaleikit tai kirjan lukeminen, ovat myös hyödyllisiä keinoja opetella sosiaalisia taitoja. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 50–51; Repo 2013, 119–121.)

4.2.1 3-4-vuotiaiden lasten sosiaaliset taidot

Kolmen ikävuoden kohdalla lapsi oppii itsekontrollia ja sääntöjen noudattamista sekä hän osaa ohjata omaa käytöstään haluamaansa suuntaan. Hän oppii noudattamaan vanhempien antamia ohjeita ja määräyksiä sekä ymmärtää niiden merkityksen. Nämä taidot ovat tärkeänä pohjana sille, että lapsi osaa myöhemmin tulla toimeen muiden kanssa. Kaikkia taitoja ei kuitenkaan opita hetkessä, vaan kolmen ikävuoden kohdalla luodaan vasta pohja näille taidoille. (Keltikangas-Järvinen 2012, 55- 56.)

Myös moraalisen kehityksen pohja syntyy pikkuhiljaa 3-vuotiaana. Lapsi alkaa ymmärtämään, onko jokin asia väärin tai oikein. Kolmevuotias osaa myös tehdä valintoja. Hän päättää itse toimiiko aikuisten ohjeiden mukaan vai ei, ja osaa käytöksellään tai verbaalisesti näyttää kieltäytykö käskyistä. Lapsi on 3-vuotiaana huono sietämään pettymyksiä, jolloin kasvattajan tulisi etsiä lapselle sopivat keinot saada hänet rauhoittumaan pettymyksen tullessa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 57.)

Lapsen empatiataidot alkavat kehittyä kolmevuotiaana, kun lapsi pystyy tuntemaan empatiaa toisen tunteita kohtaan. Hän ymmärtää, että hänen tunteensa eivät välttämättä ole samat kuin toisten tunteen. Vasta 4-vuotias lapsi ymmärtää, että ihmisillä voi olla samassa tilanteessa erilaisia tunteita. (Keltikangas-Järvinen 2012, 63.)

Kolmen- neljän ikävuoden paikkeilla lapsen minäkuva rakentuu. Lasta tulee kehua ja antaa hänelle paljon positiivista palautetta. Positiivisen minäkuvan rakentumiseksi, tulee lapselle antaa paljon onnistumisen kokemuksia jo varhaislapsuudessa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 67.)

Ajatellaan, että lapsi oppii sosiaalisia taitoja parhaiten kodin ulkopuolella. Useimmiten kolmevuotias onkin jo päivähoitossa, jossa hän tapaa muitakin aikuisia kuin vain vanhempia ja sukulaisia. Lapsi oppii taitoja aikuisten lisäksi myös muilta saman ikäisiltä lapsilta ja vertaisilta, joten lapsen olisi hyvä saada kontaktia lapsiryhmiin jo varhaisessa iässä harjoittaakseen sosiaalisia taitojaan. (Keltikangas-Järvinen 2012, 70; Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut 2015.)

4.2.2 5-6-vuotiaiden lasten sosiaaliset taidot

5-6-vuoden iässä lasten sosiaaliset taidot ovat jo kehittyneempiä verrattuna 3-4-vuotiaiden kykyihin toimia vertaisryhmässä. Tämän ikäiset lapset osaavat ottaa jo muita lapsia huomioon sekä suorittaa annettuja tehtäviä vuorovaikutuksessa ikäistensä kanssa. Myös uskallus kertoa asioita muille lapsille isossa ryhmässä sujuu, ottaen kuitenkin huomioon yksilölliset eroavaisuudet temperamenttipiirteissä. Useimmat 5-vuotiaat lapset viihtyvät hyvin muiden lasten ja aikuisten seurassa. Vanhempien olisi kuitenkin hyvä havainnoida lastaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Jos lapsi viihtyy usein itsekseen leikkien, eikä hakeudu oma-aloitteisesti muiden lasten seuraan, tulisi vanhempien kannustaa lasta muiden lasten seuraan ja tilanteisiin, jotka kehittävät leikkitaitoja. Jos lapselle on luonteenomaista viihtyä paljon itsekseen, on vanhempien ja kasvatushenkilökunnan tärkeää antaa lapselle myös omaa aikaa ja tilaa. (Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut 2015.)

5-6-vuotiaana lasta alkavat kiinnostaa sääntöleikit ja -pelit, eivätkä yhteisleikitkään tuota vaikeuksia. Lapsi pystyy erottelemaan, mikä on leikkiä ja mikä totta sekä kykenee tarkastelemaan leikkiä sen ulkopuolelta kesken leikin. Tunteista kertominen ja asioista neuvottelemisen tulevat myös helpommaksi, eikä riitoja muiden lasten kanssa synny niin helposti. Lapsen moraalien kehittyessä lapsi ymmärtää jo melko hyvin hyvän ja pahan eron sekä mikä on oikein, mikä väärin. Kun lapsi arvioi teon pahuutta, hän pitää tekoa pahempana sen lopputuloksen kuin tarkoituksen mukaan. (Autio & Kaski 2005, 28; Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut 2015.)

6-vuotiaan lapsen on helpompi noudattaa sääntöjä, joiden laatimiseen hän on saanut osallistua. 6-vuotias lapsi tarvitsee sopivassa suhteessa päätäntävaltaa ja aikuisen antamia ohjeita sekä rajoja. Lapsi kokee olonsa turvalliseksi kun hänellä on rajat. (Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut 2015.)

6-vuotias lapsi osoittaa tunteitaan vahvasti. Hän pystyy ymmärtämään toisten tunteita paremmin kuin ennen. Kavereiden kanssa voi tulla riitoja, jotka kuitenkin sovitaan yhtä nopeasti kuin ne alkavatkin. Kaverisuhteiden kautta lapsi oppii sosiaalisia taito-

ja; toisten huomioimista, neuvottelemista, oman vuoron odottamista ja vuorottelua. (Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut 2015.)

4.3 Leikin merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyssä

Pääosin kiusaamistilanteet tapahtuvat vapaan leikin yhteydessä. Tehokkaan kiusaamisen ehkäisyyn yksi tärkeimmistä keinoista, ellei jopa tärkein, on aikuisen vahva rooli lasten leikeissä. Vapaassa leikissä lapset saavat itse valita leikin, leikkipaikan ja leikkiverit. Aikuinen ei ole mukana leikissä, eikä välttämättä edes samassa tilassa. Kiusaamisen ehkäisemiseksi tulisi aikuisten kuitenkin osallistua lasten leikkeihin. Aikuiselle leikkiin osallistuminen ei ole aina luontevaa ja tutkimusten mukaan päiväkodeissa työntekijät käyttävät vähän aikaa lasten kanssa leikkimiseen. Työntekijöiden aikaa lasten kanssa leikkimiseen tulisi siis lisätä. (Repo 2013, 179.)

Leikissä lapsilla on mahdollisuus harjoitella erilaisia sosiaalisia taitoja, muun muassa kompromissien tekemistä ja toisten mielipiteiden huomioon ottamista. Pienillä, alle kouluikäisillä lapsilla on kuitenkin vielä hyvin minäkeskeinen näkemys maailmasta. Lapsi ratkoo tilanteet itselle sopivalla tavalla, eikä aina huomioi muita. Lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta oppiakseen ottamaan muut huomioon. Aikuisen tulisi olla lasten tukena opettamassa sosiaalisia taitoja juuri silloin kun hän niitä tarvitsee eli tässä tapauksessa leikin yhteydessä. Lapsi tarvitsee kuitenkin aikuisen ohjausta näiden taitojen opetteluun juuri sillä hetkellä, kun hän niitä tarvitsee eli leikissä. Leikissä syntyy usein riitatilanteita, jotka ovat helposti selvitettävissä, mikäli aikuinen on ollut mukana tilanteessa ja nähnyt tapahtumien kulun. Jos aikuinen ei ole paikalla, on todella haastavaa selvittää, mitä tilanteessa tapahtui, sillä lasten kyvyt kertoa tilanteista ovat usein puutteellisia. Aikuisen puuttuessa riitatilanteeseen välittömästi, ehkäisee hän vallankäytön mahdollisuuksia ja siten kiusaamisilmiön muodostumista. Usein jo pelkästään aikuisen läsnäolo leikissä vähentää riitatilanteiden syntymistä. (Repo 2013, 177–182.)

Jotkut lapset tarvitsevat myös aikuisen ohjausta leikkiin liittymisessä. Lapset, joilla on puutteita liittyä leikkiin onnistuneesti, ovat helposti myös vaarassa joutua ryh-

mänsä torjumaksi. Kaikissa leikkiryhmissä vallitsee omanlaiset normit, joita lukemalla lapsi osaa käyttäytyä oikealla tavalla kussakin tilanteessa. Lapsi tarvitsee kuitenkin vielä harjoitusta oppiakseen käyttämään oikeita keinoja. Aikuisen tulee näyttää lapselle erilaisia keinoja ja opettaa milloin tulisi käyttää mitään. Aikuisen tehtävä on myös varmistaa, että jokainen lapsi saa onnistumisen kokemuksia leikkiin liittyessään. Tärkeää on, ettei aikuinen vain kysy muilta lapsilta, pääseekö joku lapsi leikkiin. Luvan saaminen ei aina takaa lapselle onnistunutta liittymistä leikkiin. Aikuisen tulee lähteä mukaan leikkiin ja varmistaa, että lapsi saa ja löytää paikkansa leikissä. (Repo 2013, 181.)

Leikkiä havainnoimalla on mahdollista saada paljon tietoa lasten keskinäisestä vuorovaikutuksesta, vallankäytöstä, ryhmän dynamiikasta, kiusaamisen riskitekijöistä ja kiusaamisen muodoista. Havainnoinnin ollessa ennalta suunnittelua, saadaan sen avulla usein paljon tietoa halutuista asioista. Esimerkiksi psyykkinen kiusaaminen, kuten uhkailu, tulee hyvin ilmi havainnoinnin avulla. Havainnoinnin avulla usein huomataan myös toistuvasti yksin leikkivät lapset. (Repo 2013, 185–186.)

4.4 Ryhmän merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyssä

Lapsi tarvitsee positiivisen vuorovaikutuksen kokemuksia niin toisten lasten kuin aikuistenkin kanssa toimimisesta. Tämä edellyttää lapsen kuulumista turvalliseen yhteisöön. Päiväkodissa yhteisöllisyydellä tarkoitetaan lasten tunnetta yhteenkuuluvuudesta, sekä lapsen käsitystä hänen merkityksellisyydestään ryhmään kuulumisesta. Hyvässä ja turvallisen ilmapiirin ympäröivässä yhteisössä lapsi voi aidosti kokea kuuluvansa ryhmään ja hän saa toimia tasavertaisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. (Marjanen ym. 2013, 20–21, 71.)

Päiväkodin yhteisössä lapset opettelevat muun muassa oman paikkansa löytämistä ja yhdessä toimimista. Myös sosiaalista vertailua tapahtuu yhteisöissä. Sosiaalisen vertailun avulla lapsi oppii itsestään paljon ja hänen minäkuvansa rakentuu. Lapsilla tulee olla luottamus siihen, että aikuiset ovat läsnä ja kantavat vastuun ryhmän toiminnasta. Osallisuuden vahvistamiseksi, tulee aikuisten luoda lapsille mahdollisuuksia

saada itse vaikuttaa heitä koskeviin päätöksiin ja antaa lasten ilmaista omia näkemyksiään. Lasten välisiä riidat ja konfliktit ryhmässä johtavat usein kiusaamiseen. Turvallisessa ryhmässä näitä esiintyy vähemmän. (Marjanen ym. 2013, 48–49; Repo 2013, 122.)

Ryhmän koheesiolla tarkoitetaan ryhmän kaikkien jäsenten tuntemaa vetovoimaa ryhmää kohtaan, toisin sanoen yhteenkuuluvuuden tunnetta. Vahvan koheesion omaama ryhmä omaa samalla myös vahvan me-hengen. Hyödyntämällä ryhmän vahvuuksia vahvistetaan usein koheesiota sekä me-henkeä. Aikuisen tehtävänä on pohtia ja toteuttaa keinoja, joilla tukea ja vahvistaa ryhmän yhteisöllisyyttä. Aikuisen tuella ja ohjauksella lapsiryhmästä muodostuu kaikkien lasten osallisuutta tukeva kasvuyhteisö. (Marjanen ym. 2013, 43; Repo 2013, 124.)

Heikon koheesion omaavassa ryhmässä esiintyy usein vihamielisiä tunteenpurkauksia, syrjään vetäytymistä, sekä vähäistä kommunikointia yksilöiden välillä. Tällaisissa ryhmissä on turvaton ilmapiiri ja lasten välille syntyy helposti torjuntaa, joka johtaa kiusaamiseen. Torjunnan kohteeksi joutunut lapsi joutuu usein niin kutsutun negatiivisen vuorovaikutuksen kehään. Muiden torjuma lapsi ei saa positiivisia vuorovaikutuskokemuksia, eikä hän näin pääse harjoittamaan sosiaalisia taitojaan. Toisten kanssa toimeen tulemiseen tarvittavat taidot eivät siis pääse kehittymään, vaikka lapsi tarvitsisi kehitystä juuri näissä taidoissa. Lapsi, joka omaa heikot sosiaaliset taidot ja heikon itsearvostuksen, kokee toiset usein uhkaksi ja heidän lähestymisensä kielteisesti. Tullessaan aiemmin torjutuksi, kohtaa hän muut lapset jo lähtökohtaisesti negatiivisesti, ja näin muiden torjunta häntä kohtaan vain vahvistuu. (Repo 2013, 125–127.)

Koko ryhmällä on iso merkitys torjunnan ja sitä kautta kiusaamisen ehkäisemisessä tai sen syntymisessä. Kiusaamista ylläpitäviä apureita, vahvistajia ja sivustaseuraajia tulisi ohjata puolustamaan kiusaamisen uhria ja näin estää heitä antamasta kiusaajalle hänen tavoittelemaansa vallan tunnetta. Jos kiusaajilla on tukea ja ihailijoita ympärillä, myös koko ryhmän turvallisuus koetaan usein huonoksi. Aikuisten puuttuessa kiusaamiseen, myös kiusaamiseen osallistuvien vahvistajien ja avustajien määrä vähenee, mikä taas estää kiusaajan tarkoitusperän saavuttamisen. Näin kiusaamisen ryhmäilmiö saadaan katkaistuksi. (Repo 2013, 78–79, 127.)

4.4.1 Riskiryhmien huomiointi päiväkotiryhmässä

Vaikka jotkut ominaisuudet lisäävät riskiä joutua kiusatuksi, on tärkeää muistaa, ettei uhri itse ole koskaan syyllinen tilanteeseen. Kiusatun ominaisuudet eivät ole vikoja, ja vaikka kiusattu toimisi väärin, ei se oikeuta koskaan systemaattiseen kiusaamiseen. Kiusaamisen uhriksi joutumiseen, kuin myös kiusaajajaksikin tulemiseen, vaikuttavat useat eri seikat. Päiväkodissa huomiota tulisi erityisesti kiinnittää aggressiivisesti käyttäytyviin, ujoin ja syrjään vetäytyviin, yksinäisiin, sekä erityistä tukea tarvitseviin lapsiin. Kyseisiä ominaisuuksia omaavilla lapsilla on muita suurempi riski joutua kiusatuiksi. (Repo 2013, 132–133.)

Aggressiivisesti käyttäytyvät lapset voidaan jakaa kahteen eri luokkaan. Reaktiivisesti aggressiiviset lapset käyttäytyvät impulsiivisesti ja äkkipikaisesti, sillä he eivät kykene kontrolloimaan omaa aggressiotaan. He kokevat monet tilanteet uhkaaviksi. Voimakkaan suuttumustilan aiheuttama käytös häiritsee muita lapsia, jolloin aggressiivisesti käyttäytyvä lapsi joutuu ryhmän epäsuosioon ja hänet torjutaan ryhmän ulkopuolelle. Reaktiivisesti aggressiivisille lapselle on erittäin tärkeää saada aikuisen tukea ja ohjausta sosiaalisissa tilanteissa, jotta hän saisi onnistumisen kokemuksia muiden kanssa toimimisesta. Aikuisen luoman turvallisen ja vahvan ihmissuhteen merkitys korostuu juuri reaktiivisesti aggressiivisen lapsen kohdalla. Itsekontrollin, eli tunteiden ja niihin liittyvän käyttäytymisen harjoittelu ovat myös tärkeitä keinoja estää reaktiivisesti aggressiivisen lapsen aggressiivisia tunteenpurkauksia. Proaktiivisesti aggressiivinen lapsi taas käyttää aggressiotaan saavuttaakseen omat tarkoitusperänsä ja tavoitteensa. Hän saattaa käyttäytyä jopa väkivaltaisesti, eikä ole välttämättä edes suuttumustilassa. Proaktiivisesti aggressiivinen käytös on usein suunniteltua ja harkittua. Saavuttamalla omat tavoitteensa aggressiivisella käytöksellä, uskoo proaktiivisesti aggressiivinen lapsi omien toimintatapojensa olevan kannattavia. Hänet tulisi opettaa pois tästä ajatuksesta ja huolehtia ettei aggressiivinen käytös palkitse. Lapselle tulee opettaa vaihtoehtoisia toimintatapoja ratkaista ongelmatilanteita ja kertoa, ettei hänen käytös ole hyväksyttävää. Proaktiivinen aggressiivisuus on useimmiten kiusaajien piirre, kun taas reaktiivinen aggressiivisuus johtaa usein kiusatuksi tulemiseen. Proaktiivinen aggressiivisuus voi aiheuttaa ryhmässä ihailua, jolloin syntyy kiusaajien vahvistajia, jotka osaltaan vahvistavat kiusaamisen olemassa-

oloa. Kiusaaminen on kuitenkin ryhmäilmiö, eikä proaktiivisesta lapsesta tule kiusaajaa, ellei ympäristö vahvista tämän käyttäytymistä. (Repo 2013, 133–137; Salmivalli 60, 66–68.)

Syrjään vetäytyvät lapset ovat vaarassa joutua muiden torjumaksi. Torjutuksi tuleminen taas vain edistää syrjään vetäytymistä, joten olisi tärkeää estää kierteen syntymistä. Jotkut lapsista ovat omasta tahdostaan hieman syrjään vetäytyviä ja haluavat leikkiä yksin. Aikuisen tulee kuitenkin tarjota lapselle mahdollisuus olla muiden kanssa ja huolehtia, että lapsi saa positiivisia vuorovaikutuskokemuksia. Usein ujoon lapseen ei oteta kontaktia ja näin lapsikaan ei hakeudu muiden seuraan. Tämä saattaa pitkällä aikavälillä johtaa kiusaamiseen, sillä lapsi ei saa ympäristöstään positiivisia kokemuksia. Ujoa ja syrjään vetäytyvää tulee kannustaa liittyä muiden seuraan ja auttaa häntä vuorovaikutustilanteissa. Aikuisen tuki on jälleen isossa osassa kiusaamiskierteen ehkäisyssä. (Repo 2013, 139–141.)

Yksinäiset lapset ovat usein myös aggressiivisia ja muita häiritseviä. Heiltä puuttuu ystävyysuhteita tai kaveripiirejä, mikä taas aiheuttaa vaikeuksia harjoitella sosiaalisia taitoja tai saada positiivisia vuorovaikutuskokemuksia. Yksinäisillä lapsilla onkin todettu puutteita sosiaalisissa taidoissa. Erityistä tukea tarvitsevat lapset ovat vaarassa ajautua muita herkemmin kaikkiin kiusaamisen liittyviin rooleihin. Kiusaajissa ja uhreissa on kaksinkertainen määrä erityistä tukea tarvitsevia lapsia verrattuna muihin lapsiin. Usein ongelmat liittyvät vertaissuhteisiin. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsilla on muita suurempi riski jäädä ryhmän ulkopuolelle, muiden torjumaksi. Kiusaamisen ehkäisemiseksi on tärkeää tukea monipuolisesti näitä tukea tarvitsevia lapsia, estääkseen heidän syrjäytymisensä ja varmistaakseen heidän turvallinen ja hyvinvoiva lapsuus. (Repo 2013, 143–145.)

Kiusaamisessa ja sen ehkäisyssä ryhmällä on iso merkitys. Tehokkaassa kiusaamisen ehkäisyssä olisikin tärkeää, että aikuiset tiedostavat päiväkotiryhmässä olevien lasten erityispiirteet, jotka voivat olla riskejä kiusaamisen kanssa tekemiseen joutumisessa. Tärkeää on huomioida myös ryhmässä mahdollisesti esiintyvät konfliktit ja lapset, jotka omaavat roolin kiusaamistilanteessa. Kiusaamista sivusta seuraajilla apureilla ja vahvistajilla on yllättävän iso merkitys kiusaamiskierteen katkaisemisessa.

5 TOIMINTATUOKIOT KIUUSAAMISEN ENNALTAEHKÄISYYN

5.1 Tavoitteet ja tarkoitus

Toimintatuokioidemme tavoitteena oli tuottaa 3-6-vuotiaille lapsille harjoitteita sosiaalisten taitojen ja ryhmässä toimimisen harjoittelemiseksi. Sosiaalisten taitojen harjoitteet pohjautuvat itsehillinnän, moraalin, empatian ja aggression hallinnan taitoihin, joita pienet lapset harjoittelevat muulloinkin arjessa (Repo 2013, 13). Pyrimme herättämään lapsissa ajatuksia, sekä opettamaan asioita muun muassa kaverisuhteista, toisten huomioimisesta, tunteista, sekä hyvistä käytöstavoista. Tuokioidemme kautta pyrimme ennaltaehkäisemään päiväkotiryhmissä tapahtuvaa kiusaamista sekä vähentämään jo mahdollisesti olemassa olevaa kiusaamista. Varhaisella puuttumisella ja ennaltaehkäisyllä voidaan lisätä lasten psykologista, sosiaalista ja fyysistä turvallisuutta päiväkotiryhmässä. Lapsi pystyy kokemaan osallisuutta ja oppimisen iloa turvallisessa ryhmässä, johon varhaiskasvatuksessa pyritään. (Repo 2013, 15.)

Kaikki tuokiot perustuivat suunnittelemaamme runkoon, joka sisälsi aloituksen, varsinaisen toiminnan ja lopetuksen (Kuva 1). Aloituksen tarkoituksena oli virittäytyä tunnelmaan ja alustaa tuokion teemaa. Varsinainen ohjelma piti sisällään erilaisia harjoitteita, leikkejä ja esimerkkejä. Lopetuksen tarkoituksena oli rauhoittaa ryhmä ja päättää toimintatuokio. Tuokioiden kesto oli noin 45–60 minuuttia, ja olimme mietti-neet tarkasti jokaisen harjoitteen keston ottaen huomioon siirtymävaiheet harjoitteesta toiseen.

Tuokioiden suunnittelu lähti liikkeelle juuri rungon suunnittelusta. Tämän jälkeen perehdyimme teorian tietouteen ja valikoimme neljälle tuokiollemme teemat, joiden kautta aloimme suunnittelemaan sopivia leikkejä ja pelejä. Halusimme muodostaa tuokioihimme jatkumon. Valitsimme meille itsellemme tuttuja ja hyväksi koettuja leikkejä, mutta halusimme myös valita mukaan meille uusia harjoitteita. Useimpiin leikkeihin teimme muutoksia, niin leikin nimen kuin sääntöjenkin suhteen. Käsitte-limme kiusaamisaihetta ja kaveruutta lasten kanssa joka kerta, mutta hieman eri teemojen kautta. Teemat vaihtelivat myös tuokion toiminnallisuuden, lapsilähtöisyyden

ja aikuisjohtoisuuden välillä. Toisina kertoina lapset olivat enemmän tekijöinä, toisina kertoina taas vastaanottavammassa roolissa. Uskomme, että yllätyksellisyys ja vaihtelu tekemiseen vaikuttavat lapsiin positiivisesti.

Olimme hankkineet tuokioitamme varten tarvittavat välineet ja tarvikkeet aina etukäteen. Hyödynsimme koulusta saatavia materiaaleja ja liikuntavälineitä sekä yhteistyöpäiväkotiemme tarvikkeita. Lisäksi käytimme omia tavaroita sekä osan hankimme omakustanteisesti.

6 TUOKIO 2, VUOROVAIKUTUS PIIRTÄMISEN KEINAIN	
ALOITUS	Kuuma peruna -leikki + kiva asia toisesta
TOIMINTA	Piirretään yhteistyössä ryhmän kanssa isolle paperille
LOPETUS	Erilaisten vuorovaikutustilanteiden luokittelu mukaviin ja ikäviin
TARVIKKEET	Pallo, isoja papereita, maalarinteippi, värikyniä, kuvia vuorovaikutustilanteista, hymy- ja surkunaama-kuvat
TAVOITE	Osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemus, toverisuhteiden ylläpito, piirustustaidot

Kuva 1. Tuokion kulku ja rakenne.

5.2 Tunteet ja niiden tunnistaminen

Tunteiden säätely, johon lukeutuu muun muassa tunteiden tunnistaminen ja niiden hallitseminen sekä tunteisiin liittyvä käyttäytyminen, on yhteydessä taitavaan sosiaaliseen käyttäytymiseen. Mikäli lapsi ei esimerkiksi kykene käsittelemään pettymyksiä tai negatiivisia tunteita, konfliktien ja aggressiivisen käyttäytymisen riski kasvaa ja sitä kautta lapsen syrjäytymisriski ja ongelmat vertaissuhteissa kasvavat. (Korho-

nen & Rönkkö 2010, 226; Repo 2013, 19.) Useimmiten ongelmia tunteiden säätelyssä aiheuttaa negatiivisten tunteiden hallitsemattomuus. Esimerkiksi viha, kateus ja syyllisyys ovat haasteellisia tunteita hallita. Tärkeää on huomioida kuitenkin myös positiiviset tunteet. Voitonriemua ei ole sopivaa näyttää niin, että se loukkaa hävinnyttä osapuolta. Myös tykkäämisen osoittaminen toiselle vaatii harjoitusta, mikäli toinen osapuoli ei tunne samoin. (Hujala & Turja 2011, 168, 171.)

Valitsimme ensimmäisen tuokiokokonaisuuden teemaksi tunteet ja niiden tunnistaminen, sillä tunteiden säätely- ja empatiataidot ovat opittavissa. Myös mahdollisista vääränlaisista toimintatavoista poisoppiminen on mahdollista. Oppimisen kannalta on hyödyllistä, että ensiksi lasta opetetaan tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan. Lapsen tunnistessa erilaisia tunteita, on hänellä paremmat mahdollisuudet myös oppia hallitsemaan niitä itsenäisesti. Tärkeää on muistaa, ettei lapsen tunteita kielletä tai tukahduteta oppimisen vaikutuksesta. (Hujala & Turja 2011, 168; Repo 2013, 19.) Tunteiden käsittelyn opettelussa on hyvä käyttää apuna pelejä tai leikkejä, ja siksi käytimmekin muun muassa tunnepyörää ja satukirjaa opetteluun avuksi.

5.2.1 Tuokiot 1 ja 2

Pidimme ensimmäisen ja toisen tuokion 24.2 ja 26.2 Väinölän päiväkodissa. Esikouluryhmässä lapsia oli paikalla 16 ja tuokiota seurasi kaksi päiväkodin työntekijää, sekä kaksi opiskelijaa. 5-6-vuotiaiden ryhmässä lapsia oli 11 ja tuokiota seurasi yksi lastentarhanopettaja. Odotimme valmiina huoneessa, johon lapset tulivat aikuisten kanssa hieman meidän jälkeemme. Lapset tulivat istumaan lattialle piiriin ja istuimme vastakkain piirissä lasten vieressä. Aikuiset jäivät istumaan piirin ulkopuolelle. Aluksi kerroimme lapsille keitä olemme ja miksi olemme täällä. Kerroimme myös tulevamme neljä kertaa seuraavien neljän viikon aikana pitämään tuokioita heille. Lapset kuuntelivat ja olivat rauhallisia sekä odottavaisia.

Suunnittelimme tuokioiden kulun molemmille ryhmille samankaltaiseksi lasten yhdenmukaisen ikäjakauman vuoksi. Aloitimme tuokiot tutustumisleikillä, jossa käytettiin apuna lankakerää. Annoimme lapsille ohjeet leikin kulusta. Leikin tarkoituksena oli oppia toistemme nimiä sekä kehittää yhteistyötaitoja. Anni aloitti kertomalla ni-

mensä ja näytti samalla esimerkkiä lapsille. Anni jatkoi vierittämällä lankakerän seuraavalle, pitäen edelleen langasta kiinni. Seuraava taas kertoi oman nimensä ja otti langasta kiinni sekä vieritti kerän seuraavalle. Näin jatkettiin, kunnes kaikki olivat saaneet langasta otteen, jolloin muodostui kaveriverkko, johon kaikki kuuluivat. Lankakerää aloitettiin kerimään takaisin sieltä, minne se oli viimeiseksi jäänyt. Lapsen tuli sanoa sen lapsen nimi, jonka luo lanka hänet vei. Näin lanka kiersi jokaisella ja yhteistyöllä se saatiin takaisin keräksi. Lapset olivat hyvin mukana lankakeräleikissä, mutta aluksi muutamalle lapselle tuotti vaikeuksia muistaa pitää langasta kiinni. Muistutimme asiasta ja leikki alkoi sujumaan paremmin. Osalle lapsista myös langan keriminen lankakerään oli hieman hankalaa, jolloin opettaja auttoi heitä kerimisessä. Osa lapsista oli hyvinkin taitavia kerimisessä. Huomioimme 5-6-vuotiaiden ryhmässä lasten hyvän yhteistyökyvyn, sillä he huomioivat tarpeen nostaa lankoja ylemmäs, jotta lankaa kerivä lapsi mahtui kulkemaan lankojen alta.

Seuraavaksi vuorossa oli satukirjan lukeminen. Kirjan nimi oli “Ollaanko kuitenkin kavereita?” ja se kertoi päiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta. Tarina on mielestämme opettava esimerkki, joka saa lapsen pohtimaan kiusaamista. Sadun lukeminen kesti noin 10 minuuttia, joka oli lapsille melko pitkä aika keskittyä hiljaa paikoillaan. Päätimmekin lyhentää jälkimmäiseen tuokioon sadun kestoa jättämällä muutaman sivun lukematta kuitenkaan muutamatta tarinan ideaa. Lapset kuuntelivat kiinnostuneina satua, mutta eivät pysyneet aivan paikoillaan piirissä, vaan tulivat lähemmäksi kirjaa. Emme kuitenkaan puuttuneet lasten paikallaan olemattomuuteen, sillä siitä ei aiheutunut kenellekään häiriötä. Uskomme lasten keskittyvän paremmin tarinaan ilman komentelua, joka voisi keskeyttää lasten kuuntelemisen. Sadun jälkeen kysimme muutaman kysymyksen tarinaan liittyen sekä lasten ajatuksia sadusta. Muutamamat lapset vastasivat aktiivisesti kysymyksiin ja olivat selvästi ymmärtäneet sadun idean. Toisessa ryhmässä lastentarhanopettaja otti tarinan jälkeen puheeksi ryhmää koskevan asian, joka liittyi tarinaan. Lapset tuntuivat ymmärtävän yhteyden tarinan ja opettajan kertoman välillä.

Sadun jälkeen vuorossa oli kiusaamisesimerkki paperin avulla. Laitoimme pinon A5-kokoisia papereita, joihin oli piirretty hymynaama, jakoon lapsille. Lapset saivat itse ottaa pinosta yhden paperin ja laittaa pinon eteenpäin. Näin saimme lisättyä lasten osallisuutta toimintaan, verraten aikuisen valmiiksi jakamaan paperiin lapsille. Tä-

män jälkeen kerroimme pienen tarinan paperin avulla. Tarinassa Paavo-paperia kiusattiin, ja samalla rypistettiin paperi pieneksi. Kiusaajat pyysivät Paavolta anteeksi ja paperi avattiin rutusta. Paperiin jäi “arpia” kiusaamisesta, sillä paperi ei tullut yhtä suoraksi kuin se oli. Konkretisoimme tällä kiusaamisen jättävän pysyvät arvet, ja vaikka kiusatulta pyydetäisiin anteeksi, niin muistaa kiusattu aina tulleen kiusatuksi. Lapset osallistuivat hyvin toimintaan. Uskomme tämän harjoituksen herättäneen lapsissa ajatuksia, koska lapset olivat kiinnostuneen ja hämmästyneen oloisia.

Seuraavaksi siirryimme pelaamaan Tunnepyörä-peliä, jossa lapset saivat pyöräyttää viisaria pelilaudassa vuorotellen. Pelilaudalla oli seitsemän erilaista kasvojen kuvaa, ja jokaisessa niistä oli erilainen ilme. Viisarin osoittaessa kuvaa, lapsen tuli kertoa mikä ilme tai tunne on kyseessä sekä yrittää itse mukailla ilmettä. Lapsi sai myös kertoa, koska on itse ollut esimerkiksi iloinen tai hämmästynyt, riippuen siitä, mihin viisari osoitti. Muutimme jälkimmäiseen ryhmään peliä niin, että osallistimme kaikkia lapsia näyttämään viisariin osoittamaa ilmettä aikaisemman yhden lapsen sijaan. Jenni-Sofia aloitti pelin pyöräyttämällä viisaria ensimmäiseksi. Lapset olivat aluksi kiinnostuneita pelilaudasta ja halusivat katsoa sitä lähempää. Esikouluryhmässä esiintyi levottomuutta pelin aikana, mutta aikuisten kehotuksesta lapset jaksoivat kuitenkin keskittyä loppuun asti. Kaikki lapset kertoivat vuorollansa, mikä tunne on kyseessä, mutta kaikki eivät halunneet esittää ilmettä tai kertoa, milloin on itse tuntenut niin. Mikäli lapsi ei halunnut esittää tai kertoa, emme häntä siihen pakottaneet, vaan jokainen sai itse valita, kuinka paljon haluaa kertoa. Osa lukutaitoisista lapsista luki ääneen pelilaudalla lukevia tunteita, eikä näin ollen kaikille jäänyt omalla vuorollaan mahdollisuutta miettiä vastausta. Tällaisessa tilanteessa voisi jättää tunteiden nimet pois pelilaudalta, jotta kaikilla olisi tasavertainen asema pelissä.

Lopetimme tuokion Nallekorttien avulla. Olimme valinneet 50:sta kortista kymmenen korttia, jotka levitimme piirin keskelle lattialle. Valitsimme melko selkeitä tunteita esittäviä nalleja, muun muassa iloinen, riemukas, tyytyväinen, tylsistynyt ja vihainen. Kerroimme lapsille, että jokainen saa vuorollaan tulla näyttämään yhden kortin, joka kuvastaa hänen tämänhetkistä olotilaansa tai sitä, mikä niistä haluaisi olla. Pyysimme lapsia perustelemaan valitsemansa kortin. Useimmat lapset valitsivat yhden kortin, mutta kaikki eivät kuitenkaan halunneet perustella valitsemansa nallekorttia. Moni valitsi iloisen tai riemukkaan nallekortin, mistä voimme päätellä tuoki-

omme olleen onnistunut. Muutama lapsista valitsi kuitenkin nallekortin, jossa nallella oli peukalo alaspäin. Tämä sai meidät pohtimaan, oliko tuokiossa jotain kehitettävää, vai valitsiko muut kortin vain, koska ensimmäinenkin oli valinnut. Jälkimmäisessä ryhmässä kortit saivat aikaan myös hyvää keskustelua lasten parissa. Tuokion lopuksi kerroimme tapaavamme taas ensi viikolla erilaisten toimintojen parissa. Lapset vaikuttivat innostuneilta ja kyselivät jo seuraavasta kerrasta. Tuokion ohjaus sujui mielestämme jälkimmäisessä ryhmässä todella hyvin, mihin vaikutti tuokion sisällön tuntemus sekä ryhmän ideaalinen koko ja lasten ikä.

5.2.2 Tuokiot 3 ja 4

Pidimme seuraavat tuokiot 25.2. Päiväkoti Pörriäisessä. Lapsia oli ryhmissä paikalla 17. Tuokiota seurasi ensimmäisessä ryhmässä kolme työntekijää sekä opiskelija ja työelämään tutustuja. Jälkimmäisessä tuokiossa mukana oli neljä työntekijää. Tuokiot olivat sisällöltään lähes samanlaisia kuin edellisetkin tuokiot, mutta olimme tehneet muutamia muutoksia lasten iän huomioiden. Mennessämme päiväkotiin ryhmän tiloihin, odottivat lapset innoissaan mitä tuleman pitää. Lapset istuivat piiriin, ja aloitimme tuokion. Ensivaikutelma toisesta ryhmästä oli melko riehakas, ja saimmekin heti alussa hieman kommentia lapsia.

Eilisen tutustumisleikin lankakerän olimme vaihtaneet pehmeään palloon, sillä koimme lankakerä- leikin olevan liian haastava alle 5-vuotiaille lapsille. Leikin tarkoituksena oli vierittää pallo kaverille, kertoen samalla oma nimi sekä toisella kierroksella kertoa kaverin nimi, jolle pallon vierittää. Leikki lisäsi mielestämme yhteiskäytävyyden tunnetta, sillä leikissä piti huomioida toinen lapsi ja koko ryhmä oli mukana samaan aikaan. Leikki sujui hyvin, lapset ymmärsivät ohjeet ja toimivat niiden mukaan. Jälkimmäisessä ryhmässä jouduimme huomauttamaan lapsille muutama otteeseen pallon vierittämisestä, sillä osa innostui heittelemään palloa. Muistutimme myös lapsia vierittämään palloa niille, joilla se ei vielä ollut käynyt.

Tämän jälkeen luimme lyhennetyn version sadusta, sillä halusimme, ettei se vie liikaa aikaa tuokion kestosta. Lisäksi lapset olivat nuorempia, eikä heidän keskittymiskykynsä ole samalla tasolla esikouluikäisten kanssa. Lapset kuuntelivat satua keskit-

tyneesti. Esitimme myös samoja kysymyksiä satuun liittyen kuin edelliselläkin kerralla. Joidenkin lasten oli ehkä vaikea ymmärtää kaikkea kuulemaansa. Kun kysyimme ”miksi Juho ei halunnut mennä päiväkotiin?” saimme vastauksiksi esimerkiksi, että hän oli väsynyt sekä hänellä oli paha olo. Odotimme kysymykseen vastausta, että Juho ei halunnut mennä päiväkotiin, koska häntä kiusattiin. Kirja oli tarkoitettu alle kouluikäisille lapsille, ja päättelimme eri-ikäisten lasten ymmärtävän tarinan eri lailla. He voivat esimerkiksi yhdistää päiväkodista poissaolemisen sairauteen, koska ovat itse olleet silloin poissa päiväkodista. He eivät välttämättä vielä osaa yhdistää tarinaa ja siihen liittyviä kysymyksiä.

Teimme myös Paavo-paperi- esimerkin kuten viime kerrallakin. Annoimme näiden 3-6-vuotiaiden lasten itse ottaa kiertävästä paperipinosta paperin, mikä sujui mielestämme hyvin. Kaikki lapset eivät halunneet rypistää paperiaan, sekä jotkut hieman riehaantuivat paperiansa heitellen, mutta tilanne pysyi kuitenkin hallinnassa.

Tunnepyöräpelit sujui melko hyvin. Osa lapsista osallistui hyvin ilmeiden näyttämiseen, kun taas osalle lapsista oman vuoron odottaminen vaikeutti keskittymistä. Muutama lapsista vaikutti hieman ujoilta, eivätkä he osallistuneet ilmeiden näyttämiseen tai nimeämiseen. Ajattelemme myös tunnepyörän olevan hieman haastava 3-vuotiaille, sillä he eivät välttämättä ymmärtäneet pelin tarkoitusta. Autoimme kuitenkin nuorimpia lapsia viisarin pyöräyttämisessä ja näin hekin innostuivat pelistä.

Lopetimme tuokion samalla tavalla Nallekortteihin kuten edelliselläkin kerralla. Lapset saivat valita yhden nallen kymmenen Nallekortin joukosta. Monikaan lapsi ei osannut sanoa, miksi valitsi juuri kyseisen kortin, mutta lähes kaikki sen helposti valitsivat. Tuokiot sujuivat mielestämme lähes samalla tavalla kuin edellisetkin, mutta lasten nuorempi ikä aiheutti enemmän haastetta, mikä toi mukanaan metelöintiä ja paikallaan pysymättömyyttä. Päiväkodin toimiessa vuorohoitopäiväkotina, lapset eivät ole aina samansa ryhmänä, mikä vaikuttaa varmasti myös ryhmän dynamiikkaan ja toimivuuteen.

5.3 Vuorovaikutus piirtämisen keinoin

Olemalla vuorovaikutuksessa toisten lapsen kanssa, muodostuu lapsille tunne yhteisöön kuulumisesta. Erilaisissa toiminnoissa tai leikeissä, joissa lapsi toimii yhteistyössä toisten lasten kanssa, on mahdollista myös muodostaa ja ylläpitää toveri- ja ystävyysuhteita. Lapset saavat yhteisen toiminnan kautta osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia, he kokevat kuuluvansa ryhmään. Kuten aiemmin todettiin, ryhmään kuulumisen tunne ja hyvä yhteisöllisyys ovat tärkeitä asioita kiusaamisen ehkäisyssä. (Marjanen ym. 2013 43, 48–49.) Valitsimme piirtämisen työvälineeksi, sillä monet lapset pitävät piirtämistä mielekkäänä ja usein hiljaisemmatkin lapset innostuvat piirtämisen avulla kertomaan asioita (Terveysten ja hyvinvoinninlaitoksen www-sivut 2015). Lapset myös jaksavat keskittyä tuokion kulkuun pääsemällä välillä itse aktiivisesti toimimaan. Uskoimme lasten jaksavan keskittyä paremmin myös rauhalliseen toimintaan piirtämisen jälkeen.

5.3.1 Tuokiot 5 ja 6

Seuraavat tuokiot pidimme Väinölän päiväkodissa 3.3. ja 5.3. Lapsia oli paikalla esikouluryhmässä 15, ja aikuisista tuokiota seurasivat lastentarhanopettaja, lastenhoitaja ja opiskelija. Toisessa ryhmässä lapsia oli 16, ja aikuisista paikalla olivat lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja. Järjestimme tilat valmiiksi tuokiota varten ennen aloitusta. Laitoimme piirustuspaperit teipeillä kiinni pöytiin sekä otimme tarvittavat tarvikkeet esille. Lapset selvästi muistivat meidät viime viikolta, ja meilläkin oli hieman varmempi olo, kun olimme jo kerran olleet kyseisissä ryhmissä.

Aloitimme kertomalla tuokion ohjelmaa, sekä muistutukseksi vielä esittelimme itsemme. Alkuun leikimme kuuma peruna-leikkiä. Seisoimme piirissä ja laitoimme pallon kiertämään piirissä niin, että se annettiin aina vieressä olevalle mahdollisimman nopeasti. Ensimmäiseksi Anni oli piirin keskellä. Hänen tarkoituksena oli jossakin vaiheessa sanoa “kuuma peruna”. Lapsi, jolle pallo jää, siirtyy piirin keskelle ja näin piirin keskellä oleva siirtyy piiriin. Olimme lisänneet leikkiin vielä päivän teemaan liittyvän tehtävän. Piirin keskellä olevan tuli sanoa jokin mukava asia lapsesta, joka siirtyy piirin keskelle hänen tilalleen. Leikki sujui hyvin, lapset olivat melko

innoissaan pallon liikuttamisesta nopeasti eteenpäin. Esikouluryhmässä vaikeuksia tuotti kuitenkin toisen kehuminen. Monikaan lapsista ei halunnut sanoa mitään mukavaa asiaa toisesta lapsesta, kun sen aika olisi ollut. Lapset sanoivat usein, etteivät keksi mitään. Päättelimme, etteivät lapset vain rohjenneet kehua toisiaan kaikkien kuullen, sillä he vaikuttivat tilanteessa hieman ujoilta. 5-6-vuotiaiden ryhmässä toisten kehuminen onnistui hyvin.

Leikin jälkeen jaoimme lapsille puolitetut kuvat ja lasten tehtävänä oli etsiä lapsi, jolla oli kuvan toinen puoli. Tämän avulla jaoimme lapset pareihin. Lapset osasivat hyvin hahmottaa, mitkä kuvat kuuluivat yhteen ja kaikki löysivät nopeasti parinsa. Esikouluryhmässä olimme jakaneet yhden kuvan kolmeen osaan, lasten parittomasta määrästä johtuen. Huomasimme tämän kolmeen osaan jaetun kuvan tuottaneen hieman hankaluuksia, ja autoimme lapsia, jotta he ymmärsivät kuvien kuuluvan yhteen. Toisessa ryhmässä yhdet kuvat eivät sopineet yhteen, sillä olimme vahingossa ottaneet väärät palat mukaan tuokioon. Tämä ei kuitenkaan aiheuttanut ongelmia, sillä ainoastaan kaksi lasta oli jäljellä, jolloin totesimme heidän olevan pari, emmekä tehneet siitä isoa numeroa. Muodostimme pareista vielä 3-4 hengen ryhmiä.

Ohjasimme lapset istumaan ryhmittäin pöytien ääreen, jossa oli valmiiksi teipatut paperit. Ryhmän työntekijät toivat tässä vaiheessa värikynät lapsille. Annoimme lapsille tehtäväksi piirtää yhdessä ryhmän kanssa yhteisen kuvan, jossa teemana oli: "Mitä kivaa voisimme tehdä yhdessä päiväkotiryhmän kanssa?". Korostimme, että tarkoituksena on tehdä yhteistyötä oman piirustuksen sijaan. Esikouluryhmässä ryhmistä kaksi lasta istuivat pöydän toisella puolella, ja kaksi lasta taas toisella puolella. Huomasimme tämän vaikeuttavan yhteisen työn tekemistä, sillä kukin piirsi niin, että kuva muodostui sen piirtäjälle oikein päin. Useimpiin papereihin muodostui siis useampi piirustus yhden kokonaisen sijaan. Osa kuitenkin kykeni tekemään yhteisen ison piirustuksen. Yhteen ryhmään valikoitui lapsia, joiden keskinäinen kommunikointi ei luonnistunut parhaalla mahdollisella tavalla, mistä johtuen työkään ei voinut olla yhteistyöllä tehty. Mikäli kyseessä on tuttu ryhmä, olisi ryhmäjaossa tärkeää ottaa huomioon lasten henkilökohtaiset ominaisuudet ja temperamenttipiirteet mahdollisuuksien mukaan. Pääasiassa 5-6-vuotiaiden ryhmä suoriutui esikouluryhmää paremmin verrattaessa yhteistyötaitojen harjoittamista.

Kiertelimme piirtämisen aikana lasten luona ja pyrimme muistuttamaan ohjeista, sillä huomasimme joidenkin lasten piirtävän ohi aiheen. Lapset piirsivät innostuneen oloisina, eikä kukaan lopettanut piirtämistä ennen kuin pyysimme. Piirtämisen loputtua, jokainen ryhmä sai vuorollaan esitellä työnsä muille ryhmille niin, että muut ryhmät tulivat yhden piirustuksen luo ja sen piirtäneet saivat kertoa työstä. Hyvin yhteistyötä tehneet ryhmät kertoivat innoissaan työstään muille. He olivat piirtäneet kuvaan esikouluryhmästä kavereita. Ryhmissä, joissa oli muodostunut useampia kuvia, jokainen ryhmän jäsen kertoi vuorollaan, mitä oli piirtänyt. Toiset kertoivat enemmän kuin toiset. Muutamilla lapsilla piirustuksen aihe oli ihan muu, kuin meidän antama, mutta useimmilla oli jotakin aiheeseen liittyvää. Yllätyimme hieman, etteivät läheskään kaikki lapset onnistuneet tekemään yhteistyötä tai piirtämään aiheeseen liittyvää. Ajattelimme asiaan vaikuttavan myös lasten mallin ottaminen toinen toisistaan. Mikäli yksi lapsi aloitti piirtämällä jostakin muusta aiheesta, alkoivat helposti myös toisetkin lapset piirtämään ohi aiheen. Lapset jaksoivat mielenkiinnolla katsella toistensa töitä.

Lopuksi istuimme vielä lattialle piiriin ja näytimme kahta erilaista kuvaa lapsille vuorotellen. Esikouluryhmän kuvissa oli kaksi erilaista kiusaamiseen liittyvää tilannetta. Näytimme kuvan kerrallaan lapsille ja kysyimme, mitä kuvassa tapahtuu. Lapset ymmärsivät selvästi kyseessä olevan kiusaamista ja olivat sitä mieltä, ettei niin saa tehdä. Toisessa kuvassa oli myös yksi silminnäkijä, ja kysyimme lapsilta, mitä he voisivat tehdä nähdessään kiusaamista. Lapset vastasivat heti, että menisivät kertomaan opettajalle. Osa sanoi menevänsä kiusaamisen väliin selvittämään tapahtunutta. Huomasimme, että esikouluikäiset lapset ymmärtävät hyvin selkeistä kuvista, mitä tapahtuu ja osaavat ajatella järkevästi, mitä missäkin tilanteessa tulisi tehdä.

Pidimme jälkimmäiselle ryhmälle viimeisen tehtävän hieman eritavoin. Olimme muuttaneet tehtävää helpommaksi Pörriäisen päiväkodin 3-6-vuotiaita lapsia varten. Koimme tehtävän myös mielekkäämmäksi kuin esikouluryhmälle pidetyn tuokion ja halusimme näin pitää uuden version tehtävästä. Tehtävänä oli erotella erilaisia kuvia hyviin ja huonoihin asioihin. Kuvat olivat erilaisia tilanteita, joita päiväkodissa voi tapahtua. Hyvät asiat laitettiin hymynaaman alle ja huonot asiat surkunaaman alle. Ajattelimme konkreettisten hymy- ja surkunaamojen tuovan lisää mielenkiintoa tehtävään. Kuvista kyseleminen lapsilta tapahtui koko ryhmältä yhtä aikaa. Kysyimme

mitä kyseisessä kuvassa tapahtuu, ja kuuluisiko kuva hymynaaman vaiko surkunaan alle. Lapsilla oli hyvin yhtenäiset vastaukset kuvien luokittelun suhteen, ja vastauksen esittäminen vapaasti ääneen sopi tälle ryhmälle. Emme ottaneet viittaustekniikkaa mukaan, koska ajattelimme saavamme ryhmän yhteisen vastauksen kuvan luokitukselta paremmin tällä tavalla. Käyttämämme kuvat olisivat voineet olla isompia, jolloin lapset eivät olisi liikehtineet piirin keskelle kuvia katsomaan, vaan olisivat pysyneet ringissä.

5.3.2 Tuokiot 7 ja 8

Seitsemännen ja kahdeksannen tuokion pidimme päiväkotia Pörriäisessä 4.3.2015. Lapset olivat 3-6-vuotiaita, ja heitä oli paikalla 16 ja 11. Ensimmäisessä ryhmässä tuokiota oli seuraamassa myös lastentarhanopettaja, lastenhoitaja sekä opiskelija. Toisessa ryhmässä tuokiota seurasi kolme työntekijää ja opiskelija. Valmistauduimme tuokioon asettamalla paperit valmiiksi pöytiin kiinni teipillä sekä laittamalla värikyntiä pöytiin. Olimme kiinnittäneet kaksi paperia yhteen, jotta saisimme yhden ison paperin, johon kahden lapsen oli tarkoitus yhdessä piirtää. Aloitimme tuokion pyytämällä lapset istumaan piiriin tynnyjen päälle. Asetuimme itse vastakkain keskelle piiriä. Kerroimme taas nimemme ja mitä tulemme tänään tekemään. Tämän jälkeen aloitimme leikkimään nimileikkiä, jossa piti vuorotellen piirissä sanoa oma nimensä, ja tehdä jokin liike samalla, esimerkiksi hypähtää, taputtaa tai pyörähtää. Anni näytti aluksi esimerkkiä lapsille. Lapset olivat hyvin mukana leikissä ja keksivät erilaisia liikkeitä. Osa lapsista ei halunnut näyttää liikettä, jolloin lausuimme vain heidän nimensä yhteen ääneen. Yleisesti ottaen tämän tyyppinen nimileikki oli sopiva 3-6-vuotiaille. Leikki sai lapset innostumaan niin, että he jaksoivat keskittyä koko nimikierron ajan.

Tämän jälkeen teimme pariyaon käyttäen apuna paperisia puolitettyjä kuvia. Lapsille jaettiin paperi, ja heidän tuli etsiä kuvan toinen puoli joltain ryhmäläiseltä. Yhdistettyään oikeat kuvapaperit kokonaiseksi kuvaksi, lapsista tuli pari. Lapset menivät pareittain toiseen huoneeseen, jossa kynät ja paperit olivat valmiina. Parit istuutuivat vierekkäin papereiden ääreen. Kerroimme ohjeet piirtämistä varten, ja että kyseessä olisi yhteinen piirustus, johon piirretään yhteistyönä aiheesta "Mitä kivaa voisimme

tehdä yhdessä päiväkotiryhmän kanssa?’’. Lapset aloittivat piirtämään saman tien. Varsinkaan nuorimmat lapset eivät oikein oivaltaneet, että työtä olisi tarkoitus tehdä yhdessä. Huomasimmekin tämän tyyppisen harjoituksen olevan ehkä liian vaikea 3-4-vuotiaille. Moni piirsi muuta mitä olimme ohjeistaneet. Sen sijaan vanhemmilla lapsilla oli nähtävissä keskustelua aiheesta, sekä useimmat heistä olivat piirtäneet ihmisiä, joita nimesivät päiväkotikavereikseen. Muutamat lapsista lopettivat piirtämisen melko nopeasti, jolloin kehotimme heitä vielä miettimään, josko työhön voisi lisätä jotain. Näin hekin innostuivat vielä jatkamaan piirustusta. Kun piirustukset oli saatu päätökseen, keräsimme kynät pois pöydiltä. Tämän jälkeen ohjeistimme lapsia kiertämään järjestyksessä kunkin pöydän luona katsomassa muiden töitä, niin että kaikki kokoontuivat aluksi ensimmäisen pöydän luo. Työn piirtäjät saivat kertoa, mitä piirustus esittää. Piirustusten läpikäynti kehitti oman vuoron odottamista ja muiden kuuntelemista. Odottamisaika oli kuitenkin ehkä liian pitkä ryhmän pienimmille lapsille.

Lopuksi pyysimme lapset takaisin piiriin. Otimme saman kuvien erottelutehtävän kuin edellisen ryhmän kanssa. Lasten tehtävänä oli erotella erilaisia tilanteita hyviin ja huonoihin. Hyvät asiat laitettiin hymynaaman alle ja huonot asiat surkunaaman alle. Lapset olivat hyvin mukana tässäkin tehtävässä vastaillen aktiivisesti. Ryhmien kanssa olisi ollut hyödyllistä käyttää viittaamista vastaustilanteissa, sillä osa lapsista sanoi heti vastauksen ääneen, eikä muille lapsille tullut mahdollisuutta kertoa sitä. Viittaaminen ei olisi mielestämme haitannut toiminnan kulkua. Päätimme tuokiot kiitoksiin ja kerromme tulevamme taas ensi viikolla uudestaan.

5.4 Yhteistyötaitojen kehittäminen liikkuen

Kolmanteen tuokiokokonaisuuteemme valitsimme erilaisia yhteistyötaitoja kehittäviä leikkejä, kuten peittoleikki ja samassa veneessä -leikki. Lapsi oppii näiden leikkien kautta huomioimaan toisia lapsia ja muiden auttamista. Leikit myös parantavat ryhmän yhteishenkeä. Halaushipassa taas jokainen lapsi saa vuorollaan halauksen toisen lapsen pelastaessa eli auttaessa. Fyysinen kosketus on tärkeää lapsille ja se lähentää ryhmää.

Halusimme liittää yhteen teemoistamme liikunnallista tekemistä. 3-4-vuotias lapsi hallitsee jo perusliikkeet, joten tämän ikäisten kanssa voi harjoitella erityistaitoja vaativia harjoitteita. Tuokiossamme lasten tuli kuljettaa palloa/hernepussia niin, että se oli kahden lapsen välissä sekä tehdä erilaisia liikkeitä hernepussi pään päällä. Lisäksi kolmannen liikunnallisen tuokion leikit oli suunniteltu etenemään seikkailuradan tapaan. Lasten tuli suorittaa matkallaan tehtäviä päästäkseen eteenpäin. Mielikuvitusleikit toimivat hyvin erilaisten taitojen oppimisen välineenä. Esikouluikäisten ryhmässä oli tärkeää ottaa huomioon lasten yksilölliset erot liikuntataitojen suhteen, niin että harjoitteet olivat jokaiselle sopivan haastavia tuottamalla samalla kuitenkin onnistumisen kokemuksia. 5-6-vuotiaiden keskuudesta erottaa usein jo liikuntaa harrastaneet lapset. (Autio & Kaski 2005, 24–26.)

5.4.1 Tuokiot 9 ja 10

Pidimme yhdeksännen ja kymmenennen tuokion 10.3 ja 12.3 Väinölän päiväkodissa. Paikalla oli 11 lasta, lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Jälkimmäisessä ryhmässä paikalla oli 12 lasta, sekä tuokiota seurasivat lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja. Tuokioiden teemana olivat yhteistyötaidot, jotka toteutettiin liikunnan avulla. Olimme suunnitelleet 5-6-vuotiaille lapsille sopivan seikkailuradan, joka koostui kuudesta erilaisesta osiosta, joiden läpäisemiseksi vaadittiin yhteistyötaitoja. Olimme laittaneet tilan valmiiksi ennen kuin lapset tulivat. Kiinnitimme auton kuvat seinälle renkaineen, teimme köydestä veneenmuotoisen alueen ja laitoimme hernepussit lattialle. Lapset istuutuivat puolikaareen. Kerroimme lapsille, että tänään lähdemme yhteiselle matkalle, jonka aikana suoritetaan erilaisia tehtäviä. Matkan onnistumiseksi kaikkien tulee ottaa toiset huomioon ja auttaa toisiaan, sillä tehtävät vaativat yhteistyötä onnistuakseen. Jaoin lapset pareihin, sanomalla lapsille numeron, joka heidän piti pitää mielessä. Lopuksi tuli mennä saman numeron saaneen parin kanssa ensimmäisen tehtävän luo, seinälle kiinnitettyjen autojen viereen. Lasten tehtävänä oli laittaa silmät suljettuina auton renkaat oikeille kohdille. Parin tehtävänä oli antaa ohjeita silmät kiinni olevalle, jotta tämä saisi auton renkaat mahdollisimman lähelle oikeaa paikkaa. Parit vaihtoivat paikkoja niin, että molemmat pareista saivat vuorollaan kokeilla laittaa renkaita paikoilleen. Tehtävä sujui hyvin, ja lapset olivat kiinnostuneita tehtävästä. Suurin osa lapsista piti silmiään kiinni ohjeiden mukaan, vain

muutama lapsi kurkki ohjeiden annosta poiketen. Olimme ensin miettineet lasten silmien sitomista, mutta päädyimme tähän tapaan, ja minimoidaksemme apuvälineiden määrän ja jotta parin vaihtaminen sujuisi jouhevasti. Uskoimme myös 5-6-vuotiaiden pystyvän pitämään silmiään kiinni jos niin vaaditaan.

Seuraavaksi pyysimme lapsia tulemaan parin kanssa maassa olevien hernepusmien eteen. Jokaisella parilla oli oma hernepusi. Kerroimme, että matka jatkuu viemällä matkatavarat veneeseen. Leikissä matkatavaroina käytettiin hernepusseja. Esikoululaisille olimme ottaneet eri kehonosien kuvia, joista valitsimme sattumanvaraisesti kaksi kuvaa paria kohden. Kuvat osoittivat kehonosat, joita pari sai käyttää matkatavaran kuljettamiseen. Esimerkiksi nostaessamme pään ja vatsan kuvan, parin tuli kuljettaa matkatavaraa veneeseen toisen lapsen pään ja toisen lapsen vatsan välissä. Alussa tehtävän ymmärtäminen tuotti hieman hankaluuksia. Lapset tarvitsivat hieman aikuisten apua löytääkseen oikean tavan matkatavaran kuljettamiseen. Päästyään liikkeelle, lapset osasivat liikkua oikealla tavalla veneen luo. 5-6-vuotiaiden ryhmälle olimme helpottaneet matkatavaran kuljettamista käyttämällä kolmea eri kuvaa. Kuvissa henkilöt kuljettivat palloa käsien välissä, kylkien välissä ja selkä selkää vasten.. Koimme esikoululaisten kanssa käyttämämme kuvien olevan liian haastavia, ja sujuvuuden kannalta nämä kuvat olivat selkeämpiä kuin monta erilaista yhdisteltävää kuvaa. Kolme eri kuljetustapaa vaikenin asteittain, ja koimme niissä olevan riittävästi haastetta. Mielestämme konkreettiset kuvat helpottavat lasten tehtävän ymmärtämistä. Tehtävä sujuikin hyvin ja lapset ymmärsivät kuljetustavat.

Esikouluryhmässä lasten parittomasta määrästä johtuen muodostui yksi ryhmä kolmesta lapsesta. He kuljettivat kahta matkatavaraa kolmisin. Lähetimme lapset hieman eri aikoihin, joten osa lapsista joutui odottamaan veneessä kauemmin kuin toiset. Toisten lasten odottaminen turhautti osaa lapsista, mutta osa lapsista innostui kannustamaan viimeisiä lapsia matkatavaran kuljettamisessa. Kaikkien päästyä veneeseen, oli tunnelma hieman levoton, lapset melusivat ja liikehtivät levottomasti. Annoimme kuitenkin nopeasti ohjeet seuraavaan tehtävään, jolloin lapset keskittyivät kuuntelemaan. Tehtävänä oli matkustaa veneellä, joka osui matkalla kiveen. Vene hajosi, jolloin tila veneessä pieneni. Pienensimme aluetta siirtämällä köyttä maassa, jolloin lasten tuli mahtua pienemmälle alueelle. Jatkoimme veneen pienentämistä

kaksi kertaa, jonka jälkeen lapset halusivat vielä kerran meidän pienentävän venettä. Lapset olivat innostuneita ja eläytyivät tunnelmaan.

Veneestä siirryimme jatkamaan matkaa niin, että jokaisen tuli kuljettaa matkatavaraa eli hernepussia päänsä päällä. Mikäli matkatavara putosi, piti jähmettyä paikoilleen ja odottaa, kunnes kaveri tulee pelastamaan nostamalla matkatavaran takaisin pään päälle. Pelastajan tuli kuitenkin varoa pudottamasta omaa matkatavaraa päänsä päältä. Kerroimme lapsille, millä tavalla tuli milloinkin liikkua. Aloitimme tavallisella kävelyllä, josta jatkoimme takaperin kävelyyn, kyykkykävelyyn ja lopuksi tuli liikkua pyörähdellen. Lapset pitivät leikistä ja huomioivat toisensa, sekä auttoivat matkatavaran pudotessa lattialle. Leikki toimi tarkoituksenmukaisesti yhteistyötaitojen opettelun kannalta.

Esikouluryhmän kanssa huomasimme leikin aikana edenneemme aikataulussa suunniteltua nopeammin ja päätimme ottaa varaleikin käyttöön. Jatkoimme ohjelmaa peitoleikillä. Lasten tuli liikkua ohjeistetulla tavalla, kunnes kuului taputus, jolloin lasten tuli mennä maahan kerälle silmät suljettuina. Peitimme yhden lapsen peitolla. Antaessamme lapsille luvan nousta ja avata silmät, tuli heidän kertoa, kuka lapsi peiton alla on. Kerroimme leikin aikana yhden matkustajan kadonneen ja matkan jatkuvan vasta kun he ovat kertoneet kuka on kadonnut peiton alle. Otimme monia erilaisia liikkumistapoja lasten motoriiikan kehittämiseksi, esimerkiksi yhdellä jalalla pomppinen, karhukävely ja juoksu. Leikin tarkoituksena oli myös saada lapset huomioimaan kaikkia ryhmäläisiä ja lisäämään yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lapset olivat innoissaan ja pohtivat aina yhdessä kuka peiton alla on. Uskomme juoksun toimineen hyvin energian purkuna, sillä lapset olivat selvästi hengästyneitä leikin jälkeen. Seuraavalla tuokiolla leikki oli suunnitellusti mukana. Olimme ottaneet musiikin mukaan selkeyttääkseen ja rytmittääkseen liikkumista. Aiemmasta tuokiosta opimme, ettei pelkkä taputus ole tarpeeksi selkeä merkki saada lapsia pysähtymään.

Rauhoitimme lapset lopuksi loppurentoutuksella. Kerroimme saapuneemme perille kylmään paikkaan ja kaikki jäättyivät paikoilleen. Ainoastaan silmät saivat liikkua, ja olimme hetken aivan paikallaan. Pikkuhiljaa aurinko alkoi sulattamaan meitä, jolloin valuimme velttoina lattialle selälleen makaamaan. Laitoimme rentouttavaa musiikkia taustalle soimaan ja pyysimme lapsia sulkemaan silmät. Kertasimme lapsille, mitä

kaikkea olimme tehneet päästäksemme tähän matkan päätepisteeseen. Kerroimme lapsille, kuinka he olivat tarvinneet jokaisessa tehtävässä toisiaan, eikä tehtävistä olisi yksin selvinnyt. Koimme rentoutuksen onnistuneen, sillä lapset olivat rauhallisesti maassa rentoutuneen oloisina ja useimmat pitivät silmiä kiinni. Annoimme heidän olla rauhassa muutaman minuutin ajan, kunnes pyysimme heitä nousemaan rauhallisesti takaisin ylös ja muodostamaan piirin. Piirissä kysyimme lasten mielipidettä matkasta. Useimmat vastasivat pitäneensä matkasta. Kiitimme lapsia vielä matkanteosta, ja kerroimme tapaavamme vielä ensi viikolla. Uskoimme tuokion sisältäneen lapsille mieleistä sekä opettavaista tekemistä.

5.4.2 Tuokiot 11 ja 12

11. ja 12. tuokio pidettiin päiväkotipiirissä 11.3. Paikalla oli 14 lasta, ja tuokiota seurasi neljä aikuista. Jälkimmäisessä ryhmässä lapsia oli 19 ja työntekijöitä kaksi. Olimme päättäneet pitää tämän tuokion päiväkodin pihassa, sillä sisätiloissa tuokion pitäminen olisi ollut haastavaa tilan puutteen vuoksi. Varmistimme etukäteen pihan soveltuvuuden tuokion pitämiseen. Asetimme tarvittavat välineet paikoilleen ennen aloitusta.

Aloitimme pyytämällä lapset piiriin, jossa myös itse olimme. Kerroimme tekevämme tänään yhdessä matkan, joka sisältää erilaisia tehtäviä. Ensimmäisenä tehtävänä oli kannustaa lapsia heidän juostessa piiriin ympäri. Jokainen sai vuorollaan juosta piiriin ympäri, muiden kannustaessa taputtaen ja samalla lapsen nimeä toistaen. Näin lapset lähtivät ”matkaan”. Kaikki lapset olivat innokkaita juoksemaan ja kannustamaan toisiaan. Lapset jaksoivat myös kärsivällisesti odottaa omaa juoksuvuoroaan. Pienemmille lapsille tuli kertoa, koska heidän vuoronsa oli.

Kaikkien juostua, jaoin lapset pareihin. Parien jaossa kiinnitimme huomiota siihen, etteivät kaverit olisi keskenään pareja. Pyrimme siihen, että lasten tulisi työskennellä muidenkin, kuin parhaimman kaverin kanssa. Ajattelimme, että nuorimmille lapsille olisi hyväksi olla jonkun vanhemman lapsen pari, jotta heidän on helpompi ymmärtää tehtävän tarkoitusta mallioppimalla. Huomioimme myös lasten pituuden niin, etteivät suuret pituuserot olisi haitaksi tehtävässä. Lapset siirtyivät pareittain

pallojen eli matkatavaroiden luo. Tehtävänä oli kiertää maassa oleva merkki kuljetamalla palloja eri tavoin parin kanssa. Viimeisellä kerralla pallo oli tarkoitus kuljettaa veneeseen, joka oli köydestä muodostettu veneen muotoinen alue. Lapset lähtivät hyvin liikkeelle pallon kuljetuksessa, mutta kaikki eivät ymmärtäneet kiertää maassa olevaa merkkiä ja palata takaisin. Jotkut pujottelivat merkkejä, ja osa taas jatkoi matkaa eteenpäin ymmärtämättä palata takaisin merkkien jälkeen. Pohdimme, että yksi merkki, jonka kaikki parit kiertäisivät, olisi riittänyt ja näin oltaisi välttytty sekaannuksilta. Kuvilla oli tärkeä merkitys ohjeiden ymmärtämisessä, sillä kaikki lapset ymmärsivät kuljetustavat. Lasten odottaessa uutta ohjetta pallon kuljettamiseen, muuttuivat he hieman levottomiksi ja huomasimme odottelun turhauttavan toisia. Viimeisellä kerralla lapset saapuivat veneeseen, ja matka jatkui veneen kanssa. Vene pieneni samalla tavoin kuin aiemmilla tuokioilla, jolloin lasten tuli tiivistää mahtuakseen veneeseen. Lapset pitivät leikistä ja halusivat veneen pienenevän aina uudestaan ja uudestaan. Osa lapsista hyppeli pois köyden rajaamalta alueelta, vaikka sanoimme useasti, että kaikkien tulee olla veneessä. Veneen pienentyessä lapset kuitenkin pysyivät suurimmaksi osaksi veneessä.

Seuraavaksi matka jatkui pitkällä loikalla, jossa tarkoituksena oli yhdessä ryhmän kanssa hypätä mahdollisimman pitkälle. Lasten tuli hypätä yksi kerrallaan, seuraavan jatkaessa siitä, mihin edellinen jäi. Toinen meistä oli lähettämässä lapsia jonosta hyppäämään, ja toinen ohjeisti lapsia hyppypaikalla. Lasten tuli palata hypättyään takaisin jonoon, mikä ei kuitenkaan sujunut suunnitelmien mukaan. Lapset lähtivät pihaan tekemään muita asioita, kuten laskemaan liukumäkeä. Kaikki kuitenkin osallistuivat hyppäämiseen. Olimme ajatelleet tehtävän onnistuvan paremmin, kuin se todellisuudessa meni. Haastetta tuotti myös lasten nimien muistamattomuus, olisi ollut helpompi ohjata ryhmää kutsumalla lapsia nimellä. Toisessa ryhmässä pitkä hyppy ryhmänä -leikki sujui paremmin. Lapset pysyivät paremmin jonossa odottamassa omaa vuoroaan. Uskomme tämän johtuvan siitä, että kehotimme lapsia kannustamaan toisiaan hyppäämisessä odottelun aikana. Aikuisten johdolla osa lapsista-kin kannusti toisiaan ja näin he jaksoivat seurata leikkiä oman vuoronsa jälkeenkin.

Seuraavaksi vuorossa oli halaushippa. Kerroimme säännöt ja alueen rajat. Hipassa kiinnijäännyt jäi paikoilleen ja hänet pystyi pelastamaan halaamalla. Vaihdoimme leikin aikana hippaa muutaman kerran valitsemalla vapaaehtoisten joukosta sattuman-

varaisesti yhden. Leikki oli pidetty, lapset juoksivat innoissaan ja osallistuivat hyvin kavereiden pelastamiseen. Toisessa ryhmässä osa lapsista väsyi, eivätkä jaksaneet enää juosta. Useimmat lapsista olivat kuitenkin innoissaan leikissä mukana loppuun asti. Osa lapsista keskittyi siihen, ettei jäisi kiinni, eivätkä he pelastaneet toisiaan. Kehotimme näitä lapsia pelastamaan kavereita, sillä leikin tarkoituksena oli toisten huomioiminen. Hipan jälkeen kokoonnuimme vielä piiriin, jossa kertosimme mitä olimme tehneet ja kiitimme lapsia osallistumisesta.

5.5 Hyvät käytöstavat

Kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeää keskittyä tapa- ja moraalikasvatukseen. Valitsimme neljänteen tuokiokokonaisuuteemme harjoitteita, jotka tukevat empatiataitojen opettelua ja kykyä asettua toisen asemaan. Lapsen on hyvä tietää jo pienestä pitäen milloin kuuluu kiittää, pyytää anteeksi ja muilla tavoin käyttäytyä kohteliaasti. Arkipäivän tilanteet ja aikuisilta saadut mallit luovat pohjan lasten moraalien kehitykselle. Halusimme opettaa leikin avulla lapsille näitä asioita. Harjoittelimme muun muassa anteeksipyyttämistä ja anteeksiantoa, jotka ovat eettisen kasvatuksen kannalta merkittäviä taitoja. Lasten käsitellessä erilaisia tilanteita kysymysten avulla, oppivat he erottamaan oikeaa väärästä, sekä saavat ohjausta ja harjoitusta, miten tulevaisuudessa vastaavissa tilanteissa voisi toimia. (Hujala & Turja 2011, 169.). Tuokioon kuuluva ryhmäriipusten tekemisen tarkoituksena oli vahvistaa lapsen kokemusta ryhmään kuulumista. Hyvä ilmapiiri ja yhteenkuuluvuuden tunne ennaltaehkäisevät kiusaamista. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 45, 47)

5.5.1 Tuokiot 13 ja 14

Seuraavat tuokiot pidimme 3-7-vuotiaille lapsille päiväkotipiirissä 18.3. Ryhmissä lapsia oli paikalla 17 ja 15. Kumpaakin tuokiota oli mukana seuraamassa kolme aikuista, sekä opiskelijat. Teemana olivat hyvät käytöstavat, ja toteutimme tuokion leikin ja askartelun keinoin. Aloitimme menemällä piiriin ja samalla kerroimme tulevasta ohjelmasta. Virittäydyimme aiheeseen kysymällä lapsilta, tietävätkö he mitä ovat hyvät käytöstavat. Lapset osasivat kertoa, ettei ketään saa kiusata, ja että pitää

auttaa muita. Kerroimme, että käytöstapoihin kuuluu muitakin asioita, joita opitaan tänään. Seuraavaksi pelasimme salapoliisin hattu-peliä, jossa tarkoituksena oli liikuttaa hattua piirissä musiikin soidessa. Musiikin pysähtyessä hattu jäi lapselle, jonka tehtäväksi tuli nostaa hatusta paperi, jossa oli salapoliisin tehtävä. Tehtävät olivat kysymyksiä, joihin lapsen tuli keksiä vastaus, esimerkiksi ”mitä teen jos näen lapsen olevan yksin pihalla?”. Jos lapsi ei itse osannut vastata kysymykseen, saivat muut lapset auttaa häntä. Luimme lapuissa olevat kysymykset ääneen, sillä ryhmässä olleet 3-6-vuotiaat lapset eivät osanneet vielä lukea. Leikki oli hieman vaikea joillekin lapsille ja heidän oli vaikea keksiä vastausta kysymyksiin. Kysymykset olivat eritasoisia ja joihinkin niistä lapset osasivat vastata hyvinkin nopeasti. Toisessa ryhmässä paikallaan oleminen ja oman vuoron odottaminen tuottivat taas hankaluutta varsinkin nuorimmille lapsille. Jälkimmäisessä ryhmässä leikki sujui mielestämme paremmin, ja lapset osallistuivat innokkaammin toimintaan.

Siirryimme jonossa viereiseen huoneeseen, jossa oli tarkoitus toteuttaa askarteluosuus. Olimme laittaneet pöydille tarvittavat välineet valmiiksi. Vuoropäivähoidosta johtuen, lapsilla ei ole omia merkittyjä paikkoja, vaan heidän paikkansa vaihtelevat. Pyysimme apua ryhmän työntekijöiltä lasten paikkojen kanssa, jotta istumajärjestys palvelisi parhaiten tehtävän sujuvuutta. Lasten tehtävänä oli askartella ryhmäriipus, johon painetaan kaikkien sormenjälki. Olimme laittaneet pöydille kuvat työvaiheista ohjeiden ymmärtämisen helpottamiseksi. Askarteluhetkessä haastetta aiheutti lasten suuri määrä ja sormenjalkien maalaaminen. Lapset etenivät askartelussa eri tahdissa, ja tarvitsivat näin ollen eri aikaan apua. Sormenjalkien painamisen olimme ajatelleet tapahtuvan niin, että jokainen pöydässä istuva painaa sormenjäljen samassa pöydässä istuvien riipuksiin, jonka jälkeen kaikki pöydän riipukset viedään muihin pöytiin. Näin jatketaan kunnes jokaisessa riipuksessa on koko ryhmän sormenjäljet. Oli hankala muistaa ketkä lapsista olivat jo laittaneet sormenjalkensa riipuksiin. Huomasimme, ettei tämä ole paras mahdollinen tapa kerätä kaikkien lasten sormenjalkiä, ja päätimme seuraavassa tuokiossa toteuttaa tämän eri tavoin. Laitoimme kaikki riipukset yhdelle pöydälle, ja lapset tulivat pienissä ryhmissä painamaan sormenjäljet jokaiseen riipukseen. Koimme jälkimmäisen tavan paremmaksi, sillä tällä tavoin muistimme paremmin, ketkä lapsista olivat jo laittaneet sormenjalkensa. Lapset joutuivat kuitenkin paljon odottelemaan, sillä vain osa lapsista pääsi kerralla laittamaan sormenjalkiä. Jälkeenpäin ajattelimme, että lapsilla olisi pitänyt

olla jotakin puuhaa odottamisen ajaksi. Kun lapset olivat laittaneet sormenjäljet riipuksiin, pyysimme heitä pesemään kädet ja tulemaan takaisin alkupiiriin. Kerroimme vielä lapsille ryhmäriipusten tarkoitusta ja ideaa. Kävimme myös läpi kuvien avulla kaikki neljä tuokiokertaa, jotka olimme kyseisissä päiväkotiryhmissä pitäneet. Lapset saivat muistella mitä milloinkin tehtiin. Lapset muistivat hyvin mitä olimme tehneet aiemmilla kerroilla heidän kanssaan. Mielestämme tämä oli hyvä tapa päättää neljän kerran kokonaisuus, jotta lapset ymmärtävät konkreettisesti tuokion olleen viimeinen.

5.5.2 Tuokiot 15 ja 16

Pidimme tuokiot Väinölän päiväkodin esikouluryhmälle 19.3, ja 5-6-vuotiaiden ryhmälle 20.3. Esikouluryhmässä lapsia oli paikalla vain kahdeksan, kun taas toisessa ryhmässä oli 13. Tuokioita seurasivat lastentarhanopettaja ja lastenhoitaja. Toteutimme tuokiot samalla tavalla kuin aiemmatkin, joiden teemana olivat hyvät käytöstavat. Molemmat ryhmät osasivat kertoa paljon hyviin käytöstapoihin liittyviä asioita ja he olivat aktiivisesti mukana pelissä.

Esikouluryhmässä otimme salapoliisin hattu-pelin jälkeen yhden lisätehtävän poike-ten aiemmista tuokioista. Lasten vähäisen määrän vuoksi, aikaa kului muita ryhmiä vähemmän muihin tehtäviin. Luimme päiväkotikontekstiin sijoittuvan tarinan, josta lasten tuli tunnistaa milloin on hyvä pyytää anteeksi. Lasten tuli nostaa peukalo ylös tunnistessaan anteeksipyynnön tarve. Tehtävä sujui todella hyvin molemmissa ryhmissä. 5-6-vuotiaiden ryhmässä luimme tarinan riipuksenteon yhteydessä, puolen ryhmän odottaessa vuoroaan sormiväriin painamiseen.

Ryhmäriipusten tekeminen sujui paremmin kuin aiemmilla ryhmillä, johtuen lasten iästä ja ryhmän koosta. Päätimme tuokiot taas kuviin aiemmista tuokioista. Keskustelimme lasten kanssa aiemmista tuokioista ja niiden aiheista. Kiitimme lapsia kaikista tuokiokerroista ja toivotimme hauskaa kevättä.

6 ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Lastentarhanopettajilta saatu arviointi

Jokaista ohjaamaamme tuokiota seurasi aina yksi lastentarhanopettaja, joka arvioi tuokion kulkua ja tarkoituksenmukaisuutta strukturoidun arviointilomakkeen avulla. Lomake sisälsi myös avoimia kysymyksiä. Annoimme tuokion alussa lastentarhanopettajalle tuokioarviointi-lomakkeen täytettäväksi (Liite 2). Itse suunnittelemamme lomake sisälsi 6 kysymystä, jotka koskivat tuokion sujuvuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Tuokiota arvioitiin asteikolla 1-5, jossa 1 tarkoitti tuokion välttävää, 2 tyydyttävää, 3 kohtalaista, 4 hyvää ja 5 erinomaista sujumista. Tuokiota arviointiin seuraavien kysymysten avulla; 1. Oliko tuokio hyvin suunniteltu? 2. Vastasiko tuokio sen tarkoituksenmukaisuutta (kiusaamisen ennaltaehkäisy, teema)? 3. Osallistuivatko lapset mielestäsi aktiivisesti toimintaan? 4. Uskotko lasten hyötyvän tuokiosta oppimisen kannalta? 5. Miten ohjaajat onnistuivat ohjauksessa? 6. Miten ohjaajien työnjako sujui? Lomakkeessa oli myös kohta avointa palautetta varten, johon pyydettiin kirjoittamaan huomioitavia ja kehitettäviä asioita ensi kertaa varten.

6.1.1 Arviointi tuokioista 1-4

Ensimmäisen viikon tuokiot menivät omasta mielestämme hyvin, ja saimme niistä myös hyvää palautetta. Ensimmäisen viikon tuokioista saimme kaikilta neljältä lastentarhanopettajalta arvion. Kysyttäessä lastentarhanopettajien arvioita tuokion suunnitelmallisuudesta, he kaikki pitivät niitä joko hyvin tai erinomaisesti suunniteltuna. Tuokion tarkoituksenmukaisuus arvioitiin myös suurimmaksi osaksi erinomaiseksi tai hyväksi. Yksi lastentarhanopettaja arvioi tarkoituksenmukaisuuden kohtalaiseksi. Lastentarhanopettajien mukaan lapset osallistuivat toimintaan kohtalaisesti tai hyvin. Enemmistö opettajista uskoi lasten hyötyvän tuokiosta hyvin. Saimme vastaukseksi myös kohtalaisen ja erinomaisen kyseisestä kysymyksestä. Kysyttäessä ohjaajien onnistumista ohjauksessa, saimme kahdelta opettajalta vastaukseksi erinomaisen. Yksi opettaja arvioi ohjaajien työnjaon hyväksi, ja yksi opettaja laati oman arvosanan $3 \frac{1}{2}$,

joka oli sijoitettu 3 ja 4 arvosanojen väliin. Ohjaajien työnjako sujui toisten lastentarhanopettajien mielestä hyvin ja toisten erinomaisesti.

Avoimeen palautteeseen saimme erilaisia huomioita ja kehittämisehdotuksia. Lapsiryhmän koko (17 lasta) oli erään opettajan mielestä sopiva kyseiseen tuokioon, mutta jos lapsia olisi enemmän, kannattaisi hän ryhmän jakamista. Toisen lastentarhanopettajan mielestä ryhmä voisi olla pienempi (16 lasta). Tällöin oman vuoron odottaminen ei kestäisi niin pitkään, jolloin lapset myös osallistuisivat aktiivisemmin toimintaan. Saimme myös palautetta, että lapsia voisi osallistaa enemmän aikuisjohtoisuuden sijaan. Tunnepyörää kehitettiin ideana, mutta se oli ehkä liian pitkäkestoinen isolla (17 lasta) porukalla. Erään opettajan mukaan tuokion keskivaiheeseen olisi sopinut jokin toiminnallinen hetki, jotta lapset olisivat jaksaneet istua paremmin. Lasten uskottiin palaavan käsiteltyyn asiaan tulevina päivinä. Yksi lastentarhanopettaja kehui hyvin hänen lapsiryhmäänsä sopivaa teemaa. Osasimme hänen mielestään ottaa ryhmän (11 lasta) hyvin haltuumme.

6.1.2 Arviointi tuokioista 5-8

Saimme toiselta viikolta hyvää ja rakentavaa palautetta. Tuokion suunnitelmallisuus arvioitiin kaikissa neljässä lomakkeessa joko hyväksi tai erinomaiseksi. Tuokion tarkoituksenmukaisuus taas arvioitiin hyväksi tai kohtalaiseksi. Osa koki lasten osallistumisen aktiivisuuden olevan erinomaista ja joissakin ryhmissä sen arvioitiin olevan hyvää. Lasten uskottiin hyötyvän tuokioista oppimisen kannalta joko hyvin tai kohtalaisesti. Ohjauksessa ja ohjauksen työnjaossa, onnistuimme arvioijien mukaan hyvin tai erinomaisesti.

Lomakkeen avoimeen kohtaan saimme sekä kehittämisideoita että positiivista palautetta. Yksi lastentarhanopettaja antoi palautetta kuuma peruna-leikistä. Emme huomanneet aina tarkasti seurata kenelle pallo jäi, ja tämä aiheutti lasten keskuudessa erimielisyyksiä. Lastentarhanopettaja kehotti olemaan tarkkana lasten kesken tapahtuvien pelien säännöissä, sillä joillekin lapsille voi olla ylitsepääsemätöntä, mikäli jokin asia tehdään sääntöjen vastaisesti.

Kahdessa lomakkeessa oli mainittuna, että piirtämistehtävää olisi voinut alustaa keskustelemalla ensiksi piirtämisen aiheesta. Näin lasten olisi ollut helpompi alkaa työtämään piirustusta juuri kyseisestä aiheesta. Piirustustehtävässä nuorimmille lapsille tuotti haastetta työskennellä yhdessä parin kanssa, mistä oli myös palautteessa mainittu. Parantamisehdotuksen saimme myös kahden paperin yhteen teippaamisesta. Olimme teipanneet kaksi paperia yhteen yhdeksi paperiksi. Lapset kuitenkin piirsivät suurimmaksi osaksi vain “omalle” paperille, mikä olisi palautteen mukaan voitu esittää antamalla lapsille vain yhden paperin, kahden yhteen teipatun sijaan. Tehtävä sujui paremmin, mikäli lapsilla olisi vain yksi yhteinen paperi.

Saimme palautetta myös tuokion lopussa olleesta tehtävästä, jossa näytimme lapsille kuvia ja he saivat valita, kuuluivatko kuvat iloisen vai surullisen kasvon alle. Kolme lastentarhanopettajaa ehdotti, että kuvat voisivat olla isompia. Näin lasten olisi helpompi nähdä omalta paikaltaan kuvien tapahtumat eikä heidän tarvitsisi siirtyä piirin keskelle. Lastentarhanopettajat ehdottivat myös, että olisimme antaneet lasten itse laittaa kuvat oikeille paikoille, sen sijaan että itse laitoimme ne paikoilleen. Yksi lastentarhanopettaja koki, että tuokiossa oli melko paljon erilaisia tehtäviä ja asioita, ja hänen mukaansa tuokiosta olisi voinut tehdä kaksi erillistä tuokiota. Hän kuitenkin kertoi ymmärtävänsä, että meidän tulee aikarajan puitteissa käydä läpi määrätyt asiat.

Saimme kehuja kannustavuudestamme sekä yleisesti hyvästä tavasta toimia lasten parissa. Positiivista palautetta saimme myös kuuma-peruna leikin kohdasta, jossa tuli kehua toista. Yksi lastentarhanopettaja myös kiitteli, kuinka nyt voi havainnoida lapsia ulkopuolisena. Useimmiten hän pitää tuokioita, eikä tällöin pääse tarkkailemaan lasten toimintaa samalla tavoin kuin nyt.

6.1.3 Arviointi tuokioista 9-12

Kolmannen viikon tuokiot sujuivat yleisesti ottaen hyvin. Tuokion suunnitelmallisuuden kolme lastentarhanopettajaa arvioi erinomaiseksi ja yksi lastentarhanopettaja hyväksi. Tuokio vastasi sen tarkoituksenmukaisuutta erinomaisesti puolten vastaajien mielestä ja hyvin toisen puolen mielestä. Lapset osallistuivat toimintaan erinomaisesti kolmen opettajan mielestä. Yhden opettajan mielestä lapset osallistuivat toimintaan

hyvin. Lasten uskottiin hyötyvän tuokiosta hyvin, yhden opettajan mielestä erinomaisesti. Ohjaajat onnistuivat suurimman osan mielestä ohjauksessaan hyvin ja ohjaajien työnjako sujui erinomaisesti.

Saimme palautetta myös avoimeen kohtaan. Yhden opettajan mielestä leikit olivat kivoja ja leikeissä apuna käytettävät kuvat hyviä. Lasten odottamiseen kuluva aika voisi yrittää vähentää esimerkiksi hyppäämällä pitkässä loikassa kahdessa eri jonoissa. Ulkona ohjaamiseen ehdotettiin avuksi Pilliä, jonka avulla lasten huomion saa helpommin isolla alueella. Yhdeltä lastentarhanopettajalta saimme paljon positiivista ja rakentavaa palautetta suullisesti. Hänen mielestään leikit olivat hyviä ja ohjeet selkeitä. Ohjaaminen oli hyvää ja sujui ilman muistilappuja luontevasti. Hän kehotti tarkkailemaan vielä enemmän sitä, että lapset noudattavat annettuja. Hän kehui myös leikkiä, jossa lapset laittoivat renkaat autoihin. Eri leikkien yhdistäminen sujui pienestä tilasta huolimatta selkeästi.

6.1.4 Arviointi tuokioista 13-16

Neljännän viikon tuokioista saimme yhdenmukaista ja hyvää palautetta. Tuokion suunnitelmallisuus ja tarkoituksenmukaisuus arvioitiin erinomaiseksi kahden opettajan mukaan, kaksi opettajaa koki sen olevan hyvää. Lasten osallistumista arvioitiin kolmen opettajan toimesta hyväksi, yksi opettaja arvioi sen erinomaiseksi. Kolme lastentarhanopettajaa arvioivat lasten hyötyvän tuokiosta oppimisen kannalta hyvin, yksi opettaja koki lasten hyötyvän toiminnasta kohtalaisesti. Kaikki kokivat ohjaajien onnistuneen ohjauksessa hyvin. Ohjaajien työnjako koettiin erinomaiseksi kahden opettajan mukaan, kahden opettajan mielestä taas hyväksi.

Tuokiota arvioitiin myös avoimen palautteen kautta. Yksi lastentarhanopettaja koki salapoliisinhattu-pelin kysymysten olleen liian vaikeita 3-6-vuotiaille lapsille. Lisäksi ryhmäriipusten tekemisessä sormenjalkien painaminen olisi voinut tapahtua erillisellä pöydällä muutama lapsi kerrallaan. Huomasimme tämän itse heti ensimmäisen kerran jälkeen ja vaihdoimme tavan jo ennen palautteen saamista. Saimme myös palautetta odottamistilanteista, joihin ehdotettiin jotain aktiviteettiä lasten jaksamisen kannalta. Positiivista palautetta saimme esikouluryhmän opettajalta salapoliisinhattu-

pelin ideasta sekä anteeksipyyntö-tarinasta. Hän koki myös ryhmäriipusten olleen hieno ja käyttökelpoinen idea. Lastentarhanopettaja kehui myös kaikissa tuokioissa käsittelemiämme aiheita. Yksi lastentarhanopettaja antoi palautetta siitä, että lapset olisivat voineet askartelun jälkeen itse siivota omat jälkensä ohjaajien siivoamisen sijaan.

6.1.5 Lastentarhanopettajilta saatu kokonaisarviointi

Pyysimme kaikilta neljän ryhmän lastentarhanopettajilta viimeisen kerran jälkeen palautetta kaikista tuokioista kokonaisuutensa. Saimme kokonaisarvioinnin kolmelta lastentarhanopettajalta, yksi arviointi jäi saamatta meistä riippumattomista syistä. Arviointilomakkeessa oli viisi kysymystä, joista kolmeen vastattiin asteikolla 1-5. Asteikossa 1 tarkoitti tuokion välttävää, 2 tyydyttävää, 3 kohtalaista, 4 hyvää ja 5 erinomaista sujumista (Liite 3). Kysymykset olivat: 1. Vastasiko tuokiokokonaisuus odotuksiasi? 2. Uskotko tuokioiden olleen hyvä kokonaisuus lapsille oppimisen kannalta? 3. Teemat, joita käsitelimme, olivat tunteet ja niiden tunnistaminen, vuorovaikutus piirtämisen keinoin, yhteistyötaidot ja hyvät käytöstavat. Näkyivätkö teemat toiminnassamme? Kaksi kysymyksistä olivat avoimia: 4. Mitä toivoisit meidän ottavan huomioon lapsiryhmien ohjaamisessa tulevaisuudessa, 5. Mitä muuta haluat meille sanoa?

Kysyttäessä vastasiko tuokiokokonaisuus odotuksiasi, saimme kahdelta opettajalta arvosanaksi hyvän, ja yhdeltä erinomaisen. Kysyimme myös, uskotko tuokioiden olleen hyvä kokonaisuus lapsille oppimisen kannalta. Kaikki opettajat antoivat arvioksi hyvän. Yksi opettaja oli lisäksi valinnut arvioksi kohtalaisen. Kaikkien opettajien mielestä tuokioiden teemat näkyivät toiminnassamme erinomaisesti. Neljänteen kysymykseen, jossa kysyttiin huomioitavia asioita lapsiryhmien ohjaamisessa tulevaisuudessa, saimme erilaisia vastauksia. Kaksi opettajaa mainitsi odotusajan, joka pitäisi huomioida niin, ettei lapsille tule pitkää odottelua toiminnasta toiseen siirryttäessä. Lisäksi saimme palautetta, että pitäisi puhua lasten kieltä sekä artikuloida selvästi, jotta lapset saavat selvää ja jaksavat kuunnella. Yksi opettaja mainitsi myös, että tempo saisi olla menevä. Myös ryhmänhallintaa voisi kehittää jatkossa. Välillä

voisi sanoa selkeämmin lapsille, että pitää kuunnella ja keskittyä. Viidennessä kysymyksessä sai kertoa meille vapaasti mitä halusi. Yhdessä vastauslomakkeessa mainittiin: ”Oikein hyvä kokonaisuus, sai itsekin ideoita” sekä toisessa: ”Toimitte rauhallisesti, ja puhutte lapsille kauniisti! hyvä”. Kolmanteen vastauslomakkeeseen oli vastattu: ” Kiitos kun kävitte, aina kiva saada erilaista toimintaa lapsille, toivottavasti saitte jotain vinkkejä lapsiryhmän vetämiseen”.

6.2 Kehittäminen ja itsearviointi

Ohjatesamme tuokioita muutaman viikon ajan erikokoisille ja eri-ikäisistä koostuville lapsiryhmille huomasi paljon kehitettäviä asioita tuokioista. Vaikka tuokion olisi suunnitellut hyvin etukäteen ja miettinyt asiat valmiiksi, huomaa aina jälkikäteen, kuinka jotkut asiat olisi voinut tehdä eritavoin.

Tuokioita suunnitellessa tärkeimpinä asioina on ottaa huomioon lasten ikä ja ryhmän koko. Monissa päiväkodeissa lapsiryhmät koostuvat eri-ikäisistä lapsista, ja ikäjakama on välillä hyvinkin suuri. Haasteita eri-ikäisistä lapsista koostuvasta ryhmästä muodostuu, kun lapset kehittyvät ja kasvavat eri tahdissa. Kaikki saman ikäisetkään lapset eivät aina hallitse samoja taitoja. On myös eri asia ohjata kymmentä 3-6-vuotiasta lasta kuin samaa määrää esikouluikäisiä. Vanhemmat lapset ovat itsenäisempiä ja aikaa kuluu vähemmän ohjeiden ja sääntöjen kertomiseen. He myös kykenevät olemaan paikallaan ja kuuntelemaan ohjeita paremmin. Lapsiryhmät eivät saisi iästä huolimatta olla liian isoja toiminnan tarkoituksenmukaisen onnistumisen kannalta. Suurimmillaan ohjasimme tuokiota 19 lapselle kerrallaan, ja se oli selvästi haastavampaa kuin esimerkiksi 8 lapsen ohjaaminen. Ohjaamiemme lapsiryhmien lukumäärä vaihteli 8-19 lapsen välillä, lasten iän ollessa 3-6 vuotta. Ryhmän koon ollessa suuri, tuo se mukanaan enemmän meteliä ja levottomuutta. Myös odotusajat venyvät turhan pitkiksi lapsimäärän on suuri. On myös selvää, ettei suuressa ryhmässä jokainen lapsi saa yhtä paljon huomiota kuin pienessä ryhmässä. Huomiotta jääminen voi toisten kohdalla aiheuttaa levotonta käytöstä ja häiriköintiä, mikä taas vaikeuttaa koko ryhmän keskittymistä.

Pohtiessamme ohjaamiamme tuokioita ja lastentarhanopettajilta saatuja palautteita, mieleemme nousi erilaisia kehittämiskohteita ja parannusehdotuksia. Ensimmäisessä tuokiossa käytettävässä tunnepyörässä voisi olla vielä enemmän erilaisia tunteita ja ilmeitä. Tällöin samat ilmeet eivät toistuisi montaa kertaa, vaikkakin toistojen merkitys uuden taidon oppimisessa on merkittävä. Parhaiten kyseinen tuokio sopisi mielestämme 5-6-vuotiaille lapsille, sillä tuokio sisälsi muun muassa paljon oman vuoron odottamista ja asioiden kertomista ryhmässä ääneen. Koemme tuokion olevan parhaimmillaan myös pienikokoisessa ryhmässä, jolloin on mahdollisuus varata enemmän aikaa jokaisen lapsen huomioimiseen ja kuuntelemiseen, sekä lapsella on mahdollisuus keskittyä käsiteltävään teemaan paremmin. Koimme itse olleemme hyvin valmistautuneita tuokioihin, heti ensimmäisestä tuokiosta alkaen.

Toisesta tuokiosta saimme myös rakentavaa palautetta lastentarhanopettajilta. Eräs opettaja mainitsi kuuma peruna-leikistä, että meidän tulisi kiinnittää enemmän huomiota sääntöjen tarkkaan noudattamiseen. Toinen meistä olisi voinut toimia enemmän sääntöjen tarkkailijana, kun taas toinen ohjeiden antajana lapsille. Emme olleet ajatelleet pelin aikana asiaa näin tarkasti. Koimme tämän tärkeäksi ohjeeksi, jota hyödynnämme tulevaisuudessa. Toisen tuokion varsinainen toiminta oli piirtäminen 3-4 hengen ryhmissä. Saimme palautetta harjoitteen alustuksesta, joka olisi voinut olla kattavampaa, ja siihen olisi voinut varata enemmän aikaa. Huomasimme itse asian jälkikäteen. Alustus olisi varmasti auttanut lapsia työhön ryhtymisessä. Uskomme, että mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä suurempi merkitys alustuksella tai muulla ohjeen annolla on. Tehtävä ei myöskään palvele parhaiten 3-4-vuotiaita lapsia, heidän yhteiskykynsä ollessa kehittymättömämpiä verrattuna 5-vuotiaisiin lapsiin. Välillä tuntui, että jouduimme kiirehtimään asiasta toiseen. Halusimme sisällyttää tuokioihimme monenlaista ohjelmaa, joissa lapsi toimii välillä itse aktiivisena toimijana, välillä taas toiminta on aikuisjohtoisempaa ja lapsi on esimerkiksi kuunteelijan roolissa. Annoimme kuitenkin lapsille aikaa toteuttaa rauhassa annettuja harjoitteita. Mielestämme ehdimme toteuttamaan tuokiot hyvin aikarajojen puitteissa, kuitenkin kiirehtimättä toiminnasta toiseen. Tähän päästiin tarkoin suunnitellulla aikataululla. Kiusaamistilanteiden erottelutehtävässä kuvat olisivat voineet olla isompia. Lasten osallisuutta olisi myös ollut hyvä lisätä, antamalla heidän itsensä laittaa kuvat paikoilleen, opettajien ehdottamalla tavalla. Ajan rajallisuuden vuoksi päätimme itse laittaa kuvat paikoilleen lasten kertoman mukaan. Ajattelimme lasten myös pääsevän

osallistumaan tehtävään tasavertaisesti laittamalla kuvat itse paikoilleen ryhmän yhteisvoimin päättämällä tavalla.

Kolmannessa tuokiossa eräs lastentarhanopettaja antoi palautetta ohjeiden noudattamisen seuraamisesta. Joissakin leikeissä muutama lapsi toimi välillä hieman säännöistä poiketen. Esimerkiksi eräässä leikissä, jossa ohjeena oli kävellä kyykyssä, liikkui yksi lapsi välillä polvillaan. Opettajan mukaan ohjaajien tulee olla tarkkana, että lapset toimivat leikeissä sovittujen sääntöjen tai ohjeiden mukaan. Esimerkkita-pauksessa lapsi ei motorisesti kyennyt toimimaan annettujen ohjeiden mukaan, jolloin olisi tärkeää, että lapsi saisi harjoitusta kyseiseen taitoon. Emme olleet kiinnittäneet asiaan huomiota, sillä kyse oli pienestä ohjeiden noudattamatta jättämisestä. Jälkeenpäin ymmärrämme, että kyseessä oli tärkeä asia ja jatkossa tähän tulee kiinnittää tarpeeksi huomiota. Lapsiryhmän hallitsemiseksi pillin käyttö ulkona pidettyihin tuokioihin olisi ollut hyödyllinen. Ulkona lapset helposti siirtyvät omien puuhien pariin tilan ollessa suuri. Pillin avulla olisi helpompi ohjata ja hallita ryhmää.

Neljännessä tuokiossa huomiota kehoitettiin myös kiinnittämään myös siihen, että lapset siivoaisivat omat jälkensä. Ryhmäriipuksia tehdessä syntyi paperiroskaa, jonka me itse keräsimme tuokion aikana pois. Olimme keskittyneet enemmän varsinaiseen toimintaan ja sen suunnitteluun, jolloin emme olleet kiinnittäneet huomiota kyseiseen asiaan. Pidämme kuitenkin tärkeänä, että oppimisen kannalta asioita tehtäisiin aina samalla tavalla.

Tuokioiden ohjaamisessa tärkeäksi seikaksi osoittautui odotusaikojen minimointi. Lapset eivät vielä kykene odottamaan omaa vuoroaan kovinkaan kauaa ilman mielekäästä puuhaa. Isoissa lapsiryhmissä odotusajat nousivat esiin monessa tuokiossa. Välillä syntyi tilanteita, joissa osa lapsista joutui odottamaan ilman mielekäästä puuhaa. Huomioimme tämän kuitenkin jo ensimmäisten tuokioiden aikana, ja viimeisimpien tuokioiden suunnittelussa olimme ottaneet kyseisen asian huomioon. Viimeisissä tuokioissa olimme esimerkiksi jakaneet lapset kahteen ryhmään erään toiminnan aikana, jotta kukaan lapsista ei joutuisi odottamaan omaa vuoroaan ilman toimintaa. Tärkeää on huomioida myös melun ja muiden häiriötekijöiden minimointi ohjaustilanteissa. Tuokioihin on hyvä valita sopiva tila käyttötarkoitusta varten. Jos

tuokio vaatii hiljaista keskittymistä, tulisi huomioida myös viereisessä tilassa mahdollisesti olevat meluhaitat.

Koimme kokonaisvaltaisesti onnistuneemme ryhmien ohjauksessa hyvin. Suurimmat lapsiryhmät, joissa oli suurin vaihteluväli ikävuosien välillä, tuottivat haastetta. Haastetta voi tuottaa myös ohjaaminen vieraan aikuisen roolissa. Lapsi saattaa testata aikuista, toisaalta taas käyttäytyä hyvinkin vieraskoreasti. Suunnittelemamme tuokiot sujuivat parhaiten 5-6-vuotiaiden lasten toteuttamina. Erityisesti huomasimme, että tuokiot, tunteet ja niiden tunnistaminen sekä vuorovaikutustaidot piirtämisen keinoin, sisälsivät liian haastavia harjoitteita 3-4-vuotiaille. Erään lastentarhanopettajan mukaan tuokioidemme harjoitteet toimisivat hyvin uuden ryhmän ryhmäytymisharjoitteina, esimerkiksi syksyisin käytettäväksi. Hänen mukaansa tuokiot sopivat kuitenkin myös erinomaisesti muulloinkin pidettäväksi. Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää ja syventää ammatillista osaamista, jolloin palautteet ja itsearviointi ovat tärkeitä osa-alueita työssä. Jokaisen tuokion jälkeen huomasimme asioita, joita olisi voinut tehdä toisin. Koimme lastentarhanopettajien arviointien ja itsereflektionin kehittäneen suuresti ammatillista osaamistamme.

6.3 Johtopäätökset

Kokonaisuudessaan koemme onnistuneemme opinnäytetyöprojektissa hyvin. Tuokioiden suunnitteluvaihe oli aluksi hieman haastavaa, koska meillä ei ollut aiempaa kokemusta näin suuresta ohjaukokonaisuudesta. Olimme ohjanneet aikaisemmin yksittäisiä leikkejä ja pelejä lapsille, mutta emme olleet ennen keskittyneet tällaiseen tavoitteelliseen suunnitteluun ja ohjaamiseen. Alkukankeuden jälkeen mieleemme tulikin monia käyttökelpoisia ideoita, joista osan jouduimme lopulta karsimaan. Haastetta tuotti ajan rajallisuus ja suunniteltujen asiakokonaisuuksien mahdollittaminen määrätyn ajan puitteisiin. Tilannetta helpotti tarkasti laadittu suunnitelma jokaista kertaa varten. Suunnitelmassa oli kuvattu yksityiskohtaisesti jokainen harjoite aikatauluineen ja erilaisine variaatioineen eri ryhmiä varten.

Tuokioiden ohjaaminen jännitti aluksi meitä. Emme tienneet, kuinka lapset ottavat meidät vastaan ollessamme täysin vieraita ihmisiä heille. Myös tuokiosuunnitelmien

vieminen käytännön tasolle aiheutti jännitystä. Mietimme, sopivatko tuokiot juuri tämän ikäisille lapsille ja ovatko ne tarpeeksi mielekkäitä. Saimme kuitenkin itsevarmuutta tuokioiden pitämiseen hyvin sujuneen ensimmäisen kerran jälkeen. Ajattelimme olevamme itse omien tuokioidemme asiantuntijoita, sillä vain me tiesimme millainen tuokion tulisi olla ja mitä se sisältää. Tällöin voi tuokion kuluessakin tehdä pieniä muutoksia rakenteeseen, esimerkiksi aikataulullisista syistä.

Suurin osa ohjaamistamme tuokiokerroista sujui hyvin. Kuitenkin osa tuokioista olisi voinut sujua paremminkin, joko meistä johtuvista syistä tai ryhmässä ilmenevistä seikoista. Ryhmät saattoivat joinakin päivinä käyttäytyä levottomammin kuin toisina päivinä. Mikään tuokiokerroista ei ollut puutteellisesti suunniteltu, eikä suunnittelulla ollut tekemistä heikommin sujuneiden tuokioiden kanssa.

Lastentarhanopettajilta saadun palautteen ja omien näkemyksiemme perusteella, voimme todeta toiminnan olleen tarkoituksenmukaista ja hyödyllistä. Lastentarhanopettajat arvioivat tuokiot tarkoituksenmukaisiksi ja heidän mielestään lapset osallistuivat toimintaan keskimääräisesti hyvin. Opettajien mielestä onnistuimme ohjauksissa ja työnjaossa. Koemme tuokioiden sisältäneen kiusaamista ehkäiseviä harjoitteita ja uskomme lasten hyötyvän pitämistämme tuokioista. Teoriatiedon avulla valitsimme aiheet ja teemat olivat mielestämme juuri sopivia kiusaamisen ehkäisyyn. Tuokioissa yhdistimme onnistuneesti teorian ja käytännön. Toiminnallisen opinnäytetyön ollessa vaihtoehto tutkimukselliselle opinnäytetyölle, emme suorittaneet tutkimusta, jolla voisi osoittaa oliko toiminta merkittävää, ja toimiko se kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Uskomme kuitenkin lasten oppineen tuokioistamme tärkeitä asioita, ja sitä kautta pääsimme tavoitteeseemme. Toivomme päiväkotien hyödyntävän ohjevihkoamme, jolloin kiusaamisen ehkäisyyn todella kiinnitettäisiin huomiota tulevaisuudessakin.

7 POHDINTA

Valitessamme aiheeksi kiusaamisen ennaltaehkäisy, emme heti olleet varmoja miten lähtisimme aihetta työstämään. Halusimme kuitenkin pitää kiinni aiheesta, ja vähitellen meille alkoi selkenemään mihin suuntaan lähdemme sitä viemään. Halusimme tehdä toiminnallisen opinnäytetyön varhaiskasvatuksen toimintaympäristöön sijoittuen. Toiminnallinen opinnäytetyö tuntui mielekkäämmältä kuin tutkimuksellinen työ, sillä uskoimme pääsevämme toiminnallisessa työssä toteuttamaan omia ideoitamme vapaasti. Päätimme suunnitella lapsille ohjelmaa, jossa yhdistyisi toiminnallinen tekeminen ja kiusaamisen ennaltaehkäisy. Valitsimme kohderyhmäksi neljä päiväkotiryhmää, joissa oli 3-6-vuotiaita lapsia. Teoriatietoihin pohjautuen käytimme kiusaamisen ennaltaehkäisyyn harjoitteita, jotka kehittävät sosiaalisia taitoja ja ryhmässä toimimista.

Työmme eteni suunnitelmienne mukaan. Tiedostimme aikataulun olevan tiukka, mutta päätimme tehdä työn valmiiksi kesään mennessä. Olimme sopineet tarkat kellonajat ja päivämäärät tuokioiden pitämiseksi etukäteen, mikä helpotti pysymään sovituksessa aikataulussa. Itsenäinen opinnäytetyön raportointi vaatii enemmän itseuria ja motivaatiota, jotta saa tulosta aikaan.

Opinnäytetyöprosessin aikana voi tulla vastaan erilaisia ongelmia. Pyysimme lastentarhanopettajilta arvioita tuokioistamme lomakkeiden avulla. Emme saaneet kaikkia lomakkeita takaisin meistä riippumattomista syistä. Tässä opinnäytetyössä lomakkeen puuttuminen ei ollut merkittävää, sillä niistä saamamme palautteen perusteella kehitimme omaa toimintaamme, emmekä esimerkiksi käyttäneet niitä tutkimuksen tekemiseen. Haasteita meille tuotti myös työssä alkuun pääseminen. Opinnäytetyö itsessään tuntui suurelta ja haastavalta asialta. Usein siirsimme työn aloitusta eteenpäin ajatteleamalla, ettei vielä ole sen aika. Ymmärsimme kuitenkin ettemme voi jatkuvasti siirtää työn aloitusta mikäli haluamme valmistua kesään mennessä. Pikkuhiljaa tiedostimme, millaisia erilaisia työvaiheita siihen sisältyy, ja mistä asioista se koostuu. Hahmottaessamme opinnäytetyön kokonaiskuvan oli

helpompi aloittaa oma työmme. Alkuvaikeuksien jälkeen huomasimme, ettei työtä olekaan mahdotonta tehdä, se vain vaatii itsekuria ja keskittymistä. Kiinnostavalla aiheella oli iso merkitys työhön paneutumisessa. Aiheen teorian tietoon perehtyminen oli mielenkiintoista ja motivaatiomme saada tietoa aiheesta oli suuri. Itseä kiinnostavan aiheen ansiosta motivaatio säilyi läpi työn.

Koemme työn kehittäneen meitä monella eri osa-alueella. Ohjauskokemuksen karttuminen toi itsevarmuutta, ja työn jälkeen on varmasti helpompi lähteä ohjaamaan erilaisia lapsiryhmiä. Koemme saaneemme taitoja ja kokemusta, joita tarvitaan työskennellessä lastentarhanopettajan tehtävissä. Osaamme jatkossa kiinnittää huomiota asioihin, joita emme olleet huomioineet aiemmin. Tuokioiden suunnittelun myötä huomasimme kuinka paljon suunnittelu vie aikaa. Suunnitelma on kuitenkin yksi tärkeimmistä seikoista, joita tulee huomioida tuokioiden ohjauksessa. Ilman yksityiskohtaista suunnitelmaa tuokion sujuvuus ja onnistuminen on vaikeaa. Myös raportointi on kehittänyt meitä. Tiedonhankinta, lähteiden käyttö, sekä tiedon ja kokemusten kokoaminen tekstiksi ovat olleet iso osa opinnäytetyön raportointia. Aiemmissä koulutöissä näitä taitoja on harjoiteltu, mutta opinnäytetyötä tehdessämme opimme paljon uutta esimerkiksi tiedonhankinnasta.

Tällaisen ison prosessin tekeminen kasvatti itseä myös ihmisenä. Sitoutuminen sovittuun tehtävään oli välttämätöntä parityöskentelyä ja yhteistyökumppaneita ajatellen.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi oli haastava, mutta samalla myös mielekäs ja opettavainen. Opimme paljon uutta sekä teoriassa että käytännössä. Teorian tietoon perehtymällä saimme rutkasti uutta tietoa ja ohjaamisen kautta saimme paljon uusia kokemuksia lasten kanssa toimimiseen. Koimme onnistuneemme tuottamaan hyvän ja hyödyllisen opinnäytetyön, samalla ammatillisesti kasvaen kohti tulevaa ammattia.

Jatkotutkimusta ja tulevia opinnäytetöitä ajatellen mieleemme nousi muutamia ajatuksia. Voitaisiin selvittää, voiko vastaavanlaista toimintaa toteuttaa alle 3-vuotiaille lapsille. Mielestämme olisi hyödyllistä selvittää olisiko toiminnasta samankaltaista hyötyä kuin 3-6-vuotiaiden parissa. Mielenkiintoista olisi myös saada

tietoa mahdollisesti uusista työvälineistä ja -menetelmistä, joilla kiusaamista voitaisiin ehkäistä.

LÄHTEET

- Alila, K. & Kronqvist, E-L. 2007. Varhaiskasvatus vuoteen 2020: Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Autio, T. & Kaski, S. 2005. Ohjaamisen taito: Liikunta tukemassa lapsen ja nuoren kasvua. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Holmberg-Kalenius, T. 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Jyväskylä: Gummerus.
- Hujala, E. & Turja, L. 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY
- Kirves, L. & Stoor-Grenner M. 2010. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Folkhälsan Förbund.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner M. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. Folkhälsan Formun.
- Kivakoulun www-sivut. Viitattu 30.4. <http://www.kivakoulu.fi/>
- Korhonen, R., Rönkkö M-L., & Aerila, J. 2010. Pienet oppimassa. Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Turku. Uniprint.
- Laaksonen, V. 2014. Lasten vertaissuhdetaidot ja kiusaaminen esikoulun vertaisryhmissä. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut. Viitattu 11.4.2015. <http://www.mll.fi>
- Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M., 2013. Pienten piirissä yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Porin kaupungin www-sivut. Viitattu 15.3.2015. <https://www.pori.fi>
- Reinboth, C. 2006. Tunnista ja torju työpaikkakiusaaminen. Helsinki: Yrityskirjat Oy.
- Repo, L. 2013, Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Reunamo, J. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Helsinki: WSOY .
- Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa: Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salmivalli C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. 2. Uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Talouselämä -lehden www-sivut. Viitattu 6.4.2015. <http://www.talouselama.fi>

Lastensuojelun käsikirja. 2015. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 10.3.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/piirtaminen>

Vilka, H. & Airaksinen T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi

Virtuaaliammattikorkeakoulun www-sivut. Viitattu 2.5.2015. <http://www2.amk.fi>

Hyvät vanhemmat

Olemme viimeisen vuoden sosionomiopiskelijoita Satakunnan ammattikorkeakoulusta, ja toteutamme opinnäytetyötämme täällä päiväkodissa.

Pidämme neljä tuokiota kirsikoille ja herukoille viikoilla 9-12 kiusaamisen ennaltaehkäisystä varhaiskasvatuksessa.

Tuokiot pitävät sisällään erilaisia harjoitteita sosiaalisten taitojen kehittämiseksi.

Terveisin, Anni Ruohonen & Jenni Sofia Kärki

TUOKIOARVIOINTI

Ryhmä:

Kiusaamista ennaltaehkäisevä toiminta, teema

Arvioi asteikolla 1-5 tuokion sujuvuutta

(1 välttävästi, 2 tyydyttävästi, 3 kohtalaisesti, 4 hyvin, 5 erinomaisesti)

Ympyröi

1. Oliko tuokio hyvin suunniteltu?	1	2	3	4	5
2. Vastasiko tuokio sen
tarkoituksenmukaisuutta
(kiusaamisen ennaltaehkäisy,
hyvät käytöstavat)?	1	2	3	4	5
3. Osallistuivatko lapset mielestäsi
aktiivisesti toimintaan?	1	2	3	4	5
4. Uskotko lasten hyötyvän
tuokiosta oppimisen kannalta?	1	2	3	4	5
5. Miten ohjaajat onnistuivat
ohjauksessa?	1	2	3	4	5
6. Miten ohjaajien työnjako sujui?	1	2	3	4	5

Huomioita & Kehitettävää ensi kertaa varten:

Kiitos palautteestasi !

TUOKIOARVIOINTI, KOKONAISUUS**Ryhmä****Kiusaamista ennaltaehkäisevä toiminta**

Arvioi asteikolla 1-5 tuokion sujuvuutta

(1 välttävästi, 2 tyydyttävästi, 3 kohtalaisesti, 4 hyvin, 5 erinomaisesti)

Merkitse alleviivauksella valittu numero

1. Vastasiko tuokiokokonaisuus odotuksiasi?

1 2 3 4 5

2. Uskotko tuokioiden
-
- olleen hyvä kokonaisuus
-
- lapsille oppimisen kannalta?

1 2 3 4 5

3. Teemat, joita käsitelimme olivat;
-
- Tunteet ja niiden tunnistaminen, vuorovaikutus piirtämisen
-
- keinoin, yhteistyötaidot ja hyvät käytöstavat.
-
- Näkyivätkö teemat toiminnassamme?

1 2 3 4 5

4. Mitä toivoisit meidän ottavan huomioon lapsiryhmien ohjaamisessa tulevaisuudessa?

5. Mitä muuta haluat meille sanoa?

Kiitos palautteestasi!